

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Lehto Helena

EDUNVALVOJAN PÄÄMIES
KUOLINPESÄN OSAKKAANA

YAMK Liiketalous
2019

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma YAMK

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Helena Lehto
Opinnäytetyön nimi	Edunvalvojan päämies kuolinpesän osakkaana
Vuosi	2019
Kieli	suomi
Sivumäärä	60
Ohjaaja	Margit Mannila

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tarkastella edunvalvojen kohtaamia jäämistö-oikeudellisia prosesseja ja tilanteita päämiehen ollessa kuolinpesän osakkaana, sekä koostaa yleisimmät periaatteet edunvalvojan kuolinpesätyöskentelyyn liittyen. Holhousviranomaisen voi määrätä henkilölle edunvalvojan tai vahvistaa edunvalvontavaltuutuksen, jos henkilö ei pysty enää itse huolehtimaan asioistaan. Holhousviranomaisen määräämät tehtävät voivat olla taloudellisia, henkilöön itseensä kohdistuvia tai erityismääräyksiä tiettyä tehtävää varten. Edunvalvojat edustavat, heille määrätystä tehtävistä riippuen, tarvittaessa päämiestään myös tämän ollessa kuolinpesän osakkaana.

Opinnäytetyö on lainopillinen tutkimus. Tutkimusaineistona on käytetty hallituksen esityksiä, voimassaolevaa lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta ja oikeusministeriön julkaisuja. Opinnäytetyö pohjautuu ennen kaikkea holhoustoimea ja edunvalvontaa koskevaan lainsäädäntöön sekä jäämistöoikeudelliseen lainsäädäntöön.

Edunvalvojan on huolehdittava siitä, että päämiehen etu toteutuu, päämiehen ollessa kuolinpesän osakkaana. Edunvalvojalla tulee olla riittävä perehtyneisyys perintökaaren (40/1965) mukaisiin jäämistöoikeudellisiin kysymyksiin ja hänen on tunnistettava ne tilanteet ja jäämistöoikeudelliset seikat, jotka vaikuttavat päämiehen oikeuksiin ja asemaan kuolinpesässä. Lisäksi edunvalvojan työskentelyä ohjaavan holhustoimilain (442/1999) säädösten, liittyen jäämistöasioihin ja edunvalvontaan, tulee olla edunvalvojan kuolinpesätyöskentelyn perustana. Edunvalvojan on turvattava päämiehensä asema kuolinpesässä sekä päämiehen oikeus perintöönsä. Tarvittaessa edunvalvojan on ryhdyttävä toimenpiteisiin päämiehensä edun turvaamiseksi.

Avainsanat	edunvalvonta, edunvalvoja, päämies, kuolinpesän osakas, jäämistöoikeus
------------	--

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma YAMK

ABSTRACT

Author	Helena Lehto
Title	Guardians Principal as an Estate Beneficiary
Year	2019
Language	Finnish
Pages	60
Name of Supervisor	Margit Mannila

The aim of this thesis was to examine the questions of the Code of Inheritance and the legislative processes faced by the guardian when their principal is a beneficiary of the estate, and to compile the most common principles of the guardian's tasks working on with legal questions concerning the principal's partnership in the estate. The Guardianship authority may determine if a person is no longer able to take care of one's own affairs. The tasks assigned to the guardian by the guardianship authority or by the court may be financial, personal, or special for a specific task. Depending on the tasks assigned to them, the guardian may represent their principal also when principal is a beneficiary of the estate.

This thesis is a legal study. The research material used in this thesis is government proposals, legislation in force, legal literature and publications of the Ministry of Justice. The thesis main legislations are Guardianship Services Act and the Code of Inheritance.

The guardian must ensure that the principal's interest is realized when the principal is a beneficiary of the estate. The guardian must have sufficient familiarity with the issues of Code of Inheritance (40/1965) and identify the situations and matters of the Code of Inheritance that affect the rights and status of the principal as a beneficiary of the estate. In addition, the Guardianship Services Act (442/1999) that regulates the work of the guardians must be the basis for the estate work of the guardian when representing their principal. The guardian must secure the position of his principal as the beneficiary of the estate and the principal's right to the inheritance. If necessary, the guardian must take steps to secure the interests of his principal.

Keywords	guardianship, guardian, principal, estate beneficiary, Inheritance
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	EDUNVALVONTA.....	8
	2.1 Edunvalvontavaltuutus.....	8
	2.2 Yleinen edunvalvoja	9
	2.2.1 Kelpoisuusvaatimukset ja määräys	10
	2.2.2 Virkavastuu	10
3	EDUNVALVOJAN MÄÄRÄÄMINEN JA VALVONTA	12
	3.1 Edunvalvojan valvonta.....	13
	3.2 Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen ja muuttaminen	15
4	KUOLINPESÄ, PERIMYSJÄRJESTYS JA EDUNVALVONTA	17
	4.1 Leski edunvalvojan päämiehenä	18
	4.1.1 Avioehtosopimus ja omaisuuden erottelu	19
	4.1.2 Avoliitto	20
	4.2 Rintaperilliset - ensimmäinen parenteeli	21
	4.3 Perilliset - toinen parenteeli	22
	4.4 Isovanhempien oikeus periä - kolmas parenteeli	22
	4.5 Poissaolevat perilliset.....	23
	4.6 Päämies testamentin saajana	24
	4.6.1 Testamentin muotovaatimukset	26
	4.6.2 Testamentin pätemättömyys.....	27
	4.6.3 Testamentin peruuttaminen ja muuttaminen	28
	4.6.4 Testamentin oikeusvaikutukset	29
	4.7 Valtion oikeus jäämistöön - lesken, sukulaisen ja läheisen oikeudet	30
5	PERUNKIRJOITUS JA EDUNVALVONTA	33
	5.1 Pesän ilmoittaja.....	33
	5.2 Vakuutus ja valamenettely	34
	5.3 Perunkirjoituksen toimitusaika	35

	5
5.4 Perunkirjoitusajan jatkaminen	35
6 PERUKIRJA JA EDUNVALVONTA.....	38
6.1 Kuolinpesän osakkaat	39
6.2 Osakasluettelon vahvistaminen.....	40
6.3 Ennakkoperintö	40
7 EDUNVALVONTA KUOLINPESÄN VÄLIAIKAISESSA HALLINNOSSA JA YHTEISHALLINNOSSA	42
7.1 Yhteishallinto.....	42
7.2 Sopimusperusteinen yhteishallinto	44
8 EDUNVALVOJAN OIKEUS LUOPUA PÄÄMIEHEN PERINNÖSTÄ TAI PESÄOSUUDESTA	47
9 EDUNVALVOJAN VELVOLLISUUDET OSITUKSESSA JA PERINNÖNJAOSSA.....	48
9.1 Ositus ja sopimusjako	48
9.2 Pesänselvittäjä ja pesänjakaja	49
9.2.1 Pesänselvittäjän tehtävät	49
9.2.2 Pesänjakajan hakeminen ja määrääminen	50
9.2.3 Pesänjakajan toimivalta, kelpoisuus ja suostumus.....	51
10 EDUNVALVONTA JA JAKO-OSUUDEN LUOVUTUS PERINNÖNJAOSSA.....	53
10.1.1 Perinnönjaon moite	54
10.1.2 Perinnönjaon ja osituksen oikaisu.....	55
11 YHTEENVETO	56
11.1 Johtopäätökset.....	56
11.2 Työn hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	57
LÄHTEET.....	58

1 JOHDANTO

Edunvalvonta voi olla tarpeellista henkilölle, joka ei esimerkiksi sairautensa vuoksi pysty enää hoitamaan asioitaan. Holhoustoimilain (442/1999) mukaisesti edunvalvontavaltuutetut ovat vastuussa päämiehen tekemän edunvalvontavaltuusvaltakirjan mukaisista tehtävistä, jotka holhousviranomaisen on vahvistanut. Yleiset edunvalvojat ovat vastuussa heille holhousviranomaisen tai tuomioistuimen päätöksellä määrätystä päämiehen omaisuutta tai henkilöä koskevista tehtävistä. Opinnäytetyön luvuissa 2 ja 3 keskitytään yleisesti edunvalvontaan ja edunvalvojan määräämiseen ja valvontaan (L 01.04.1999/442; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 183).

Opinnäytetyön tavoite on selvittää edunvalvojan mahdollisesti kohtaamat jäämistöoikeudelliset prosessit ja velvollisuudet edunvalvojan päämiehen ollessa kuolinpesän osakkaana. Edunvalvontavaltuutettuihin ja yleisiin edunvalvojiin pätevät samat lainalaisuudet jäämistöasioita hoidettaessa holhoustoimilaissa (442/1999), joten tässä opinnäytetyössä käytän niin edunvalvontavaltuutetuista kuin yleisistä edunvalvojista yhteistä nimitystä *edunvalvoja*. Edunvalvojalla on oikeus edustaa kuolinpesän osakkaana olevaa päämiestään ja käyttää puhevaltaa päämiehensä puolesta. Edunvalvojan toimenpiteitä kuolinpesässä valvoo holhousviranomaisen eli maistraatti. (L 01.04.1999/442, 29 §, 34 §; Holhoustoimi 2018.)

Työn tavoite on tutkia, millaisia velvollisuuksia edunvalvojalla on, kun päämiehen asema kuolinpesässä on leski, rintaperillinen, muu perillinen, poissaoleva, alaikäinen tai testamentin saaja. Tämän opinnäytetyön tavoite on käsitellä myös yleisimpiä jäämistöoikeudellisia prosesseja, joiden tunteminen tukee edunvalvojan työskentelyä jäämistöoikeudellisten kysymysten parissa. Edunvalvojalla on kuolinpesän hallinnossa, perunkirjoituksessa, osituksessa ja perinnönjaossa omat velvollisuudet, joita on tarkoitus tuoda esiin tässä opinnäytetyössä. Edunvalvojan on huolehdittava siitä, että päämiehen etu toteutuu holhoustoimilain (442/1999) mukaisesti ja muun lainsäädännön asettamat vaatimukset huomioiden.

Jokaisen päämiehen status ja muut tekijät suhteessa kuolinpesään ovat erilaisia ja niin myös jokainen kuolinpesä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarjota työkalu

edunvalvojille kuolinpesäasioiden hoitamisessa. Tarkoituksena ei ole tehdä tyhjentävää kuvausta jäämistöoikeudellisesta tehtäväkentästä, vaan koota eri lähteistä tulevat säännökset yhteen ja tuoda esiin edunvalvojan kuolinpesätyöskentelyn peruslinja, jota voidaan hyödyntää tukityökaluna edunvalvojan päämiestä koskevissa jäämistöoikeudellisissa kysymyksissä.

Opinnäytetyössä ei käsitellä päämiehen kuulemista, edunvalvojan huolellisuusvelvoitetta, eikä varsinaista lupahakemusprosessia holhousviranomaiselta, vaikka osa edunvalvojan tekemistä oikeustoimista kuolinpesässä on holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukaisesti luvanvaraisia. Opinnäytetyössä ei käsitellä myöskään edunvalvojan päämiehen kuolemaan tai kuolinpesään liittyviä asioita, koska edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan. Lisäksi työstä on rajattu pois perintöverotukseen liittyvät yksityiskohtaiset säädökset sekä edunvalvojan virhettä koskevat vahingonkorvausasiat. (L 01.04.1999/442.)

Tämä opinnäytetyö on lainopillinen kvalitatiivinen tutkimus, jonka lähdemateriaalina on käytetty aiheeseen liittyvää lainvalmisteluaineistoa, hallituksen esityksiä, voimassa olevaa lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta ja oikeusministeriön julkaisuja. Edunvalvojan toiminta perustuu Suomen kansalliseen lainsäädäntöön ja sitä ohjaa holhoustoimilaki (442/1999). Lisäksi opinnäytetyön aineistona on vahvasti perintökaari (40/1965) työn aiheen painottuessa kuolinpesän asioiden hoitamiseen. Lainsäädännön lisäksi alan kirjallisuus liittyy edunvalvontaan, edunvalvontavaltuutukseen ja jäämistöasioihin on teoriapohjan keskiössä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162.)

2 EDUNVALVONTA

Edunvalvonta on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät itse pysty hoitamaan asioitaan. Edunvalvontatehtävää hoitavaa henkilöä kutsutaan edunvalvojaksi. Edunvalvojan tehtävänä voi olla edustaa päämiestään taloudellisissa ja varallisuutta koskevissa asioissa, henkilöön itseään koskevissa asioissa, käyttää päämiehen puhevaltaa tuomioistuimessa ja viranomaisissa tai päämiehen huoltoon liittyvissä tehtävissä. Syyt edunvalvonnan tarpeelle voivat olla joko oikeudellisia tai tosiasiallisiin syihin perustuvia. Oikeudelliset syyt ovat esimerkiksi alaikäisyydestä johtuva vajaavaltaisuus ja tosiasiallisiksi perusteiksi katsotaan muun muassa terveydentilaan tai henkilön poissaoloon liittyvät syyt. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) mukaisesti alaikäisen henkilön asioita koskeva päätöksenteko kuuluu kuitenkin ensisijaisesti hänen huoltajalleen. Jos alaikäiselle vajaavaltaiselle henkilölle määrätään holhoustoimilain (442/1999) mukainen edunvalvoja edustamaan tätä taloudellisissa asioissa, huoltajalle kuuluu edelleen lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitaminen lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta nojalla. (Välimäki 2013, 1, 23; L 08.04.1983/361, 4 §; L 01.04.1999/442.)

2.1 Edunvalvontavaltuutus

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) on astunut voimaan 1.11.2007. Edunvalvontavaltuutus on oikeudellinen tahdonilmaisuu, jossa valtuuttaja voi järjestää asioidensa hoidon ennalta mahdollisen tulevan heikentyneen terveyden tilan tai muun syyn vuoksi sekä määrittellä mitä asioita valtuutus koskee. Valtuutettu on nimetty luonnollinen henkilö, eikä oikeushenkilöä voida lain mukaisesti valtuuttaa. Yleiseen edunvalvontaan nähden edunvalvontavaltuutus on edunvalvonnan ensisijainen muoto ja sen tarkoitus on vahvistaa valtuuttajan itsemääräämisoikeutta. (L 25.05.2007/648, 1: 1–3 §; Antila 2007, 1–2; Välimäki 2013, 10.)

Edunvalvontavaltuutus on erityinen valtuutus, joka poikkeaa laissa varallisuus- ja oikeudellisista oikeustoimista (228/1929) perustuvista valtuutuksen muodoista. Oikeustoimivaltuutus perustuu yleensä joko lakiin tai kyseessä olevan oikeustoimen säännöksiin, mutta edunvalvontavaltuutus pohjautuu henkilön omaan tahdonilmaisuuun. (Antila 2007, 1; L 13.06.1929/228.)

Edunvalvontavaltuutusvaltakirja on tarkoin määritelty ja sitä sitovat tiukat lain edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) 6 § mukaiset muotovaatimussäädökset. Muotovaatimusten tarkoituksena on ollut hallituksen esityksen (HE 52/2006 vp) mukaisesti varmistaa se, että valtuuttaja harkitsee tarkoin valtuutuksen sisältöä ja tarpeellisuutta. Edunvalvontavaltuutuksen tekijän tulee valtakirjan tekohetkellä olla täysi-ikäinen, alaikäinen ei voi tehdä pätevää edunvalvontavaltuutusvaltakirjaa. Kun valtuutuksen piiriin kuuluvat asiat vaativat valtuutetulta toimenpiteitä, valtuuttajan kykenemättömyyden vuoksi, on edunvalvontavaltuutusvaltakirja vahvistettava holhustoimilain (442/1999) mukaisesti holhousviranomaisessa eli maistraatissa. Valtakirjan vahvistamista voi pyytää valtuuttaja tai valtuutettu. Edunvalvontavaltuutus ei ole pätevä ennen holhousviranomaisen vahvistusta. (L 25.05.2007/648, 6 §; HE 52/2006 vp, 19; Antila 2007, 2; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 184; Holhustoimi 2018.)

2.2 Yleinen edunvalvoja

Holhustoimen pääperiaate on, että edunvalvontatehtävä tulisi hoitaa vapaaehtoisvoimin. Pitkäaikaisiin edunvalvontatehtäviin on lähtökohtaisesti määrätty päämiehen läheinen, poislukien edunvalvontaan liittyvät erityistehtävät, kuten päämiehen edustaminen oikeudenkäynnissä tai perinnönjaossa. Jos kuitenkin päämieheltä ei löydy sellaista läheistä henkilöä, joka voisi hänen asioitaan hoitaa tai päämiehen varallisuus on rajallista, jolloin edunvalvontapalkkiota on mahdollista maksaa, niin päämiehelle voidaan määrätä yleinen edunvalvoja. (Välimäki 2013, 71.)

Holhustoimi on holhustoimilain (442/1999) nojalla valtion tehtävä. Tehtävien ja palveluiden järjestämisestä säädetään lailla valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (477/2016). Holhustoimilain mukaisia edunvalvontapalveluita on oltava tasapuolisesti tarjolla edunvalvontapiirien alueella. Oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden toimistoista ja niiden toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa, säädetään oikeusministeriön asetuksella (608/2016). Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisäsuomen, Itä-Suomen, Etelä-Suomen, Kaakkois-Suomen ja

Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirit. Piirit jakautuvat edelleen oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoihin, joilla on toimipiste useammalla paikkakunnalla palveluiden saatavuuden turvaamiseksi. (Välimäki 2013, 71; L 17.06.2016/477; L 01.04.1999/442; A 04.07.2016/608.)

2.2.1 Kelpoisuusvaatimukset ja määräys

Yleiselle edunvalvojalle on määritelty kelpoisuusvaatimukset. Laissa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (477/2016) 15 § mukaisesti yleisellä edunvalvojalla tulee olla sellainen taito, kokemus ja koulutus, joita tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää sekä korkeakoulututkinto. Johtavalta yleiseltä edunvalvojalta edellytetään lisäksi ylempää korkeakoulututkintoa. Yleisen edunvalvojan nimitetään tehtäväänsä oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin johtaja. Yleinen edunvalvoja on virkasuhteessa ja häntä sitoo virkavastuu. Yleiseen edunvalvojaan sovelletaan holhoustoimilain (442/1999) mukaisia edunvalvojaa koskevia säännöksiä. (L 17.06.2016/477; Välimäki 2013, 73; L 01.04.1999/442.)

Yleisen edunvalvojan määräys ja tehtävä poikkeavat joiltain osin edunvalvontavaltuutuksesta. Edunvalvojan määräys annetaan yleiselle edunvalvojalle, ei henkilölle, eli tehtävän hoitajan vaihtuessa edunvalvojan määräystä ei tarvitse muuttaa. Edunvalvontapalkkio ja kulukorvaukset maksetaan palvelun tuottajalle eikä edunvalvojalle, toisin kuin edunvalvontavaltuutuksessa. Lisäksi yleinen edunvalvoja ei voi lähtökohtaisesti kieltäytyä edunvalvojan tehtävästä, jos päämiehen kotipaikka on edunvalvonta-alueella, muutoin kuin holhoustoimilain (442/1999) 32 §:n mukaisesti määriteltyjen esteellisyyseikkojen tai niin sanotun *organisaatiojääviyden* perusteella. Organisaatiojääviydellä tarkoitetaan sitä, että päämiehen asioita on vastapuolena hoitanut saman palveluntuottajan palveluksessa ollut virkamies. (L 01.04.1999/442, 32 §; Välimäki 2013, 73.)

2.2.2 Virkavastuu

Yleisen edunvalvojan toimiessa valtion virkasuhteessa ja virkavastuussa häneen sovelletaan rikoslain (39/1889) 40 luvun virkarikossäännöksiä sekä rikoslain 2 luvun 10 § erityisrangaistusnormeja. Edellä mainitut säännökset eivät kuitenkaan

koske yksityisen palveluntuottajan palveluksessa olevaa yleistä edunvalvojaa, mutta he kuuluvat eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan piiriin. Kunnan tai muun julkisyhteisön palveluksessa olevan yleisen edunvalvojan virkavastuu on rikoslain 40 luvun mukaan suppeampi kuin valtion virkamiehen. (Välimäki 2013, 73; L 19.12.1889/39, 40 luku.)

3 EDUNVALVOJAN MÄÄRÄÄMINEN JA VALVONTA

Holhoustoimilain (442/1999) mukaan edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö tai useampi henkilö, jotka antavat suostumuksen tehtävään. Edunvalvojan tehtävä voidaan rajoittaa koskemaan myös tiettyä omaisuutta, asiaa tai oikeustointa. Edunvalvojalle annettu määräys voi olla määräaikainen, toistaiseksi voimassa oleva tai tiettyä tehtävää varten, jolloin määräys päättyy, kun tehtävä on suoritettu. Tuomioistuin määrää edunvalvojan täysi-ikäiselle holhoustoimilain 8 § perusteella, jotka ovat sairaus, henkisen toiminnan häiriintyminen, heikentynyt terveydentila tai muu vastaava syy. Edellytyksenä edunvalvojan määräämiseksi täysi-ikäiselle on, että henkilö ei ole enää kykenevä huolehtimaan itsestään tai varallisuudestaan ja edellä mainitut asiat jäävät hoitamatta ilman edunvalvojaa. Alaikäiselle, jo 17 vuotta täyttäneelle, voidaan määrätä myös edunvalvoja holhoustoimilain 8 § perusteella, mutta edunvalvojan tehtävä alkaa kuitenkin vasta henkilön täytettyä 18 vuotta. Lisäksi tuomioistuimen on määrättävä alaikäiselle tai toimintakelpoisuuden rajoituksen omaavalle henkilölle uusi edunvalvoja, jos edunvalvoja on kuollut tai alaikäinen on muusta syystä ilman edunvalvojaa. (L 01.04.1999/442, 1–9 §, 15 §.)

Henkilön, jonka etua olisi valvottava, on annettava suostumus edunvalvojan määräämiseksi. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä edunvalvojan henkilölle suostumuksen puuttumisesta huolimatta, jos hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve on ilmeinen ja vastustamiselle ei ole riittävää aihetta. Tuomioistuin voi myös rajoittaa edunvalvottavan toimintakelpoisuutta, jos edunvalvojan määrääminen ei ole yksinomaan riittävä toimenpide turvaamaan päämiehen etua. (L 01.04.1999/442, 8 §.)

Holhousviranomainen voi myös määrätä holhoustoimilain (442/1999) mukaisesti toimintakelpoisuuden rajoittamisen omaavalle henkilölle edunvalvojan, jos päämies on ilman edunvalvojaa esimerkiksi edunvalvojan kuoleman johdosta. Lisäksi holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan holhoustoimilain 8 § ja 9 § perusteella edunvalvonnan tarpeessa olevalle henkilölle, joka ymmärtää asian merkityksen ja hän pyytää tiettyä henkilöä määrättäväksi hänen edunvalvojakseen. Jos

holhousviranomainen ei voi asiaa ratkaista, tulee holhousviranomaisen viedä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. (L 01.04.1999/442, 12 §.)

Holhoustoimilain (442/1999) 10 §:n mukaisesti tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja tilanteisiin, jossa kuolleelta on jäänyt perintö eikä perillinen tai testamentin saaja pysty valvomaan etuaan tai hänen olinpaikkansa on tuntematon. Poissaolevalle voidaan määrätä edunvalvoja myös muihin tehtäviin, joissa valvotaan hänen etuaan ja oikeuttaan. Tuomioistuin määrää edunvalvojan yleensä myös tilanteissa, joissa on epäselvää, kenelle omaisuus tulevien tapahtumien johdosta kuuluu tai omaisuuden haltuunotto tapahtuu vasta myöhemmin. Tällöin edunvalvoja voidaan määrätä hoitamaan omaisuutta ja valvomaan omistajan oikeutta. Myös tilanteissa, joissa testamentilla tai lahjakirjalla on ohitettu saajan edunvalvoja, tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja hoitamaan saatua omaisuutta, jos se on päämiehen edun mukaista. (L 01.04.1999/442, 10 §.)

Tuomioistuin ja holhousviranomainen voivat määrätä edunvalvojalle sijaisen, jos edunvalvoja on sairas tai ei voi edustaa päämiestään tilapäisesti, johtuen siitä, että edunvalvoja on itse vastapuolena tai joku muu henkilö, jota edunvalvoja itse edustaa. Holhoustoimilain (442/1999) 32 § mukaisesti edunvalvoja on esteellinen toimimaan myös, jos edunvalvojan vastapuolena on edunvalvojan puoliso, lapsi, lapsen puoliso, puolison lapsi tai tämän puoliso, edunvalvojan tai hänen puolisonsa lapsenlapsi, sisarus, vanhempi tai isovanhempi taikka tällaisen henkilön puoliso, edunvalvojan sisaruksen lapsi tai vanhemman sisarus. Holhoustoimilain 32 § koskee myös avioliitonomaisessa olosuhteissa tai muissa parisuhteissa eläviä puolisoita sekä puolisukulaisia. (L 01.04.1999/442, 11–12 §, 32 §.)

3.1 Edunvalvojan valvonta

Holhoustoimilain (442/1999) 6 luku säätelee edunvalvojan toiminnan valvontaa. Holhousviranomainen eli maistraatti valvoo edunvalvojen toimintaa, sillä toimialueella, jossa edunvalvottavan kotikunta sijaitsee. Jos edunvalvottavalla ei ole kotikuntaa Suomessa valvova holhousviranomainen määräytyy sen perusteella millä alueella edunvalvottava pääasiassa oleilee. Poissaoleva eli sellainen edunvalvottava, jonka olinpaikka on tuntematon, valvova holhousviranomainen on se,

jonka alueella edunvalvonnan tarve ilmenee. Lähtökohta on, että se holhousviranomainen, joka on merkitty holhousrekisteriin valvovaksi viranomaiseksi, on velvoitettu valvomaan edunvalvojan toimintaa. Holhousviranomainen voi myös siirtää valvonnan toiselle holhousviranomaiselle, jos edunvalvottavan kotikunta vaihtuu tai siirto on muutoin tarpeen valvonnan kannalta. Ennen valvonnan siirtoa on edunvalvojaa ja holhousviranomaista kuultava siltä alueelta, jolle valvonta aiotaan siirtää. (L 01.04.1999/442, 46–47 §.)

Edunvalvojan on toimitettava edunvalvonnan alkaessa holhousviranomaiselle kolmen kuukauden kuluessa omaisuusluettelo, joka sisältää tiedot niistä varoista ja veloista, joita edunvalvoja tulee hoitamaan. Omaisuusluettelosta on myös käytävä ilmi, mikä omaisuus aiotaan jättää päämiehen hallintaan. Edunvalvonnan aikana ilmenneen päämiehen saaman uuden omaisuuden ilmoittaminen holhousviranomaiselle on tehtävä kuukauden kuluessa, jos omaisuus tulee edunvalvojan hoidettavaksi. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös päämiehen tuloa kuolinpesänosakkaaksi. Jos edunvalvojan tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitaminen, on edunvalvoja velvoitettu pitämään kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä muista tilikauden tapahtumista. Vuosittain edunvalvojan on toimitettava holhousviranomaiselle *vuositili*, joka on toimitettava holhousviranomaiselle kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Jos edunvalvojan tehtävä lakkaa tai tehtävää rajoitetaan, on holhousviranomaiselle toimitettava *päätöstili*. Pidemmistä tilikausista, toimitusajan poikkeamista tai tilitekovapaudesta päättää holhousviranomainen, joko itsenäisesti tai edunvalvojan aloitteesta. (L 01.04.1999/442, 46–53 §.)

Edunvalvojan on toimitettava kaikki aineisto holhousviranomaiselle tämän pyytessä. Säännös koskee myös sellaisia edunvalvojia, jotka eivät hoida omaisuutta vaan heillä on jokin muu tehtävä. Tiedot varallisuudesta ja tehdyistä toimenpiteistä tulee olla siten dokumentoituina, että holhousviranomainen pystyy aineistosta toteamaan, että päämiehen asioita on hoidettu päämiehen edun mukaisesti. Lisäksi holhousviranomaisella on oikeus tarkistaa edunvalvojan palkkion suuruuden asianmukaisuus. (L 01.04.1999/442, 54–55 §.)

Holhousviranomaisen velvollisuus on huolehtia myös päämiehen edun turvaamisesta, jos edunvalvoja ei ole siitä huolehtinut. Holhousviranomainen voi määrätä toisen edunvalvojan huolehtimaan päämiehen edun turvaamisesta asiassa, jossa päämiehen edusta ei ole huolehdittu. Hakemuksen voi esittää holhousviranomaiselle tuomioistuimien tai päämies. Tuomioistuin voi vastaavassa tilanteessa määrätä toisen edunvalvojan, jos edunvalvojaa vastaan aiotaan ajaa kannetta, ennen tehtävän päättymistä. Holhousviranomaisella on myös oikeus käyttää pakkokeinoja, jos edunvalvoja laiminlyö hänelle määrättyjä tehtäviä. Holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan suorittamaan laiminlyödyn tehtävän sakon uhalla tai siten, että tekemättä jääneen toimenpiteen kustannukset lankeavat edunvalvojan maksettavaksi. Teettämishallalla täytäntöönpanettavan tehtävän tarpeellinen aineisto voidaan määrätä toimitettavaksi sakon uhalla. Uhkasakko ja teettämishukka ovat uhkasakkolain (1113/1990) mukaisia viranomaistoiminnan toimenpiteitä, joita on tarkoitus käyttää holhousviranomaisessa käskyn tehosteena ja määräämisuhan täytäntöönpanemiseksi. (L 01.04.1999/442, 57–58 §; L 14.12.1990/1113, 1 §.)

3.2 Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen ja muuttaminen

Edunvalvojan tehtävä lakkaa päämiehen kuollessa, alaikäisyyteen perustuvan edunvalvonnan päämies täyttää 18 vuotta, määräaikainen edunvalvontamääräys päättyy tai edunvalvojalle annettu määräys tiettyä tehtävää varten on suoritettu. Tuomioistuin voi myös vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos hän osoittautuu siihen kykenemättömäksi, sopimattomaksi tai on jokin muu painava syy. Tuomioistuimen ja holhousviranomaisen on vapautettava edunvalvoja tehtävästään, jos hän sitä pyytää. Holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan jatkamaan tehtävässään, kunnes uusi edunvalvoja on määrätty. Edunvalvojan tehtävät lakkaavat, jos edunvalvoja julistetaan vajaavaltaiseksi ja myös silloin, jos edunvalvonnasta on tehty päätös toisessa valtiossa ja edunvalvojan tehtävän jatkuminen olisi ristiriidassa päätöksen kanssa. (L 01.04.1999/442, 16–17 §.)

Tuomioistuin voi muuttaa tarvittaessa edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaikaa. Jos edunvalvoja on määrätty holhoustoimilain (442/1999) 8 § tai 9 § nojalla, voi holhousviranomainenkin tehdä muutoksia edunvalvonnan keston ja

tehtävään. Holhousviranomaisen tekemän ratkaisun edellytyksenä on, että päämies yhdessä edunvalvojan kanssa hakee tehtävään tai määräyksen pituuteen muutosta ja päämies ymmärtää asian merkityksen. (L 01.04.1999/442, 15–17 §.)

4 KUOLINPESÄ, PERIMYSJÄRJESTYS JA EDUNVALVONTA

Perintökaaren (40/1965) 1 luvun 1 §:n mukaan *periiä voi vain se, joka elää perittävän kuolinhetkellä; kuitenkin periköön sitä ennen siitetty lapsi, jos tämä sittemmin syntyy elävänä*. Perillinen on osa kuolinpesää, jolla tarkoitetaan vainajan omaisuutta ennen perinnönjakoa. Omaisuudessa otetaan huomioon niin varat kuin velatkin. Kuolinpesän osakkaita ovat perillisten lisäksi myös elossa oleva puoliso sekä mahdolliset yleisjälkisäädöksen saajat eli vainajan tekemän testamentin saajat. (L 05.02.1965/40, 1:1 §; Vero 2018; Koskinen 2009, 130.)

Kuolinpesän osakkaalle voidaan määrätä edunvalvoja edustamaan tätä kuolinpesään liittyvissä oikeustoimissa, mahdollisessa osituksessa ja perinnönjaossa. Edunvalvojan tehtävä on huolehtia päämiehen edun toteutumisesta ja päämiehelle perinnönjaon kautta tulevasta omaisuudesta. Edunvalvojaa sitoo holhoustoimilain (442/1999) 37 § mukainen huolellisuusvelvoite. Edunvalvontamääräys voi koskea vain tiettyä perinnönjakoa ja siihen liittyviä oikeustoimia. Kaikkia päämiehen taloudellisia asioita koskeva edunvalvontamääräys antaa edunvalvojalle oikeuden edustaa päämiestään myös kuolinpesään liittyvissä oikeustoimissa, eikä erillistä määräystä enää tarvita. (L 01.04.1999/442; Edunvalvojan henkilö ja tehtävät 2019; Välimäki 2013, 83–84.)

Edunvalvojan tehtäviin kuolinpesässä vaikuttaa päämiehen osakkuusasema. Päämiehellä voi olla kuolinpesän osakkaana useita perintökaaren (40/1965) mukaisia juridisia rooleja, jolloin päämies voi olla esimerkiksi rintaperillinen ja samalla myös legaatinsaaja. Testamentin saajana olevan päämiehen asema kuolinpesässä määräytyy testamentissa määritellyn oikeuden pohjalta, esimerkiksi yleistestamentin saajan asema rinnastetaan perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n mukaisesti myös perillisen asemaan. Pelkkä legaatinsaaja ei ole kuolinpesän osakas, vaan kuolinpesän velvollisuus häntä kohtaan täytetään yleensä jo ennen perinnönjakoa. Jokainen kuolinpesäosakkuusrooli määrittää erilaisia jäämistöoikeudellisia oikeuksia, joista edunvalvojan on pystyttävä huolehtimaan, oli päämies sitten rintaperillinen, muu perillinen, leski, testamentin saaja, poissaoleva, alaikäinen ja

myös silloin, kun päämiehellä on useampi juridinen rooli kuolinpesässä. (L 05.02.1965/40; Aarnio & Kangas 2010 331–332.)

4.1 Leski edunvalvojan päämiehenä

Perintökaaren (40/1965) 3 luvun mukaan perittävä omaisuus menee eloonjääneelle puolisolle, jos avioparilla ei ollut lapsia. Säädös koskee myös rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä. Tällöin leski saa haltuun edesmenneen puolison omaisuuden. Vasta lesken kuollessa aiemmin kuolleen puolison perillisillä on oikeus puoleen kuolinpesän arvosta, poislukien rintaperilliset. Jos kuitenkin pariskunnalla on ollut yhteisiä lapsia, edunvalvojan päämiehen ollessa kuolinpesän osakkaana leskenä, tulee edunvalvojan huolehtia siitä, että kuolinpesässä tehdään ositus. (L 05.02.1965/40, 3:1 §, 5 §; Oikeusministeriö 2016, 44; Oikeusministeriö 2019.)

Edunvalvojan on tarvittaessa vaadittava ositusta lesken puolesta, jos muut kuolinpesän osakkaat eivät laita sitä vireille. Vasta osituksen jälkeen voidaan kuolinpesässä tehdä varsinainen perinnönjako. Aviopuolisoilla on yleensä avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja omaisuus jaetaan osituksella toisen puolisoista kuoltua. Osituksen tarkoituksena on purkaa puolisoitten välinen aviovarallisuus ja varakkaamman puolison omaisuudesta siirretään tasinkona omaisuutta toiselle puolisolle. Edunvalvojan toimiessa lesken edustajana on edunvalvojan kieltädyttävä päämiehensä puolesta maksamasta tasinkoa kuolinpesälle vetoamalla tasinkoprivilegiin, jos lesken omaisuus on suurempi. Lesken tasinkoprivilegi on voimassa vain lesken eläessä tehdyssä osituksessa; lesken omaisuuden ollessa pienempi kuin kuolinpesän, edunvalvojan on huolehdittava siitä, että päämies saa tasinkona sen osuuden kuolinpesästä mikä hänelle kuuluu. Osituksen jälkeen lesken ja edesmenneen puolison omaisuus tulisi olla yhtä suuret ja leski ei ole enää kuolinpesän osakas. Vasta osituksen jälkeen voidaan suorittaa varsinainen kuolinpesän perinnönjako. (L 05.02.1965/40, 3:1 §; L 13.06.1929/234, 85 §; Oikeusministeriö 2016, 44.)

Lesken ja vainajan yhteinen koti jää lesken hallintaan. Hallintaoikeus on rahanarvoinen etuus, josta ei tule luopua ilman korvausta. Edunvalvojan ryhtyessä päämiehen puolison jäämistöön kuuluvan asunnon myymiseen, on edunvalvojan sel-

vitettävä olisiko verotussyihin perustuen tarpeen toimittaa kuolinpesässä ositus ennen myyntiä. Jos edunvalvojan laiminlyönti johtaa siihen, että päämies joutuu suorittamaan vältettävissä olevan myyntivoittoveron, voi edunvalvoja olla vahingonkorvausvelvollinen. (Oikeusministeriö 2016, 44.)

4.1.1 Avioehtosopimus ja omaisuuden erottelu

Puolisot ovat voineet eläessään tehdä avioehtosopimuksen, jolla he rajoittavat avio-oikeuttaan osittain tai kokonaan toistensa omaisuuteen. Avioehtosopimus on tehtävä aina kirjallisesti ja sen on täytettävä tietyt muotovaatimukset. Avioehtosopimuksessa täytyy olla molempien puolisoitten allekirjoitus, päivämäärä ja kahden esteettömän todistajan allekirjoitus. Lisäksi avioehtosopimus on rekisteröitävä maistraatissa ennen avioliiton purkautumista toisen puolison kuollessa, muuten avioehtosopimus ei tule voimaan. Edunvalvojan päämiehen puolison kuollessa ainoastaan edellä mainitut muotoseikat täyttävä ja maistraatissa ennen päämiehen puolison kuolemaa rekisteröity avioehtosopimus on pätevä. (L 13.06.1929/234, 3 luku; Avioehtosopimus 2019.)

Toisen puolisoista kuollessa ja siten avioliiton päättyessä, osituksen sijaan tehdään omaisuuden erottelu, jossa puolisoitten oma omaisuus erotetaan heille itselleen. Edunvalvojan on huolehdittava holhoustoimilain (442/1999) nojalla siitä, että päämiehenä olevan lesken etu toteutuu omaisuuden erottelussa. Avioehdon vuoksi leskelle ei synny oikeutta kuolleen puolison omaisuuteen vaan vainajan omaisuus menee täysimääräisesti perillisille. Jos vainaja on kuitenkin tehnyt testamentin lesken hyväksi, testamentin oikeusvaikutukset sitovat kuolinpesää. (Aarnio & Kangas 2010, 211–212; L 01.04.1999/442; Avioehtosopimus 2019.)

Avioehto ei kuitenkaan vaikuta lesken oikeuteen pitää edesmenneen puolison omaisuutta jakamattomana hallussaan tai muuhun lesken lain mukaiseen perintöoikeuteen. Perintökaaren (40/1965) 3 luvun 1 §:n mukainen *lesken vähimmäissuoja* tarkoittaa sitä, että leskellä on oikeus hallita yhteisenä pidettyä asuntoa ja asuinirtaimistoa, vaikka puolisoilla ei olisi avio-omaisuusoikeutta ja rintaperilliset vaatisivat vainajan omaisuuden jakamista. Leski perii, avioehdosta huolimatta, edesmenneen puolisonsa, jos puolisoilla ei ollut rintaperillisiä tai testamentista ei

muuta johdu. Vasta lesken kuollessa ensiksi kuolleen puolison toissijaisilla perillisillä syntyy oikeus osuuteensa lesken perinnöstä puolisoiden omistuksen suhteessa. (L 05.02.1965/40, 3:1 §; Aarnio & Kangas 2010, 299; Avioehtosopimus 2019.)

4.1.2 Avoliitto

Edunvalvojan on huolehdittava myös avoliitossa eläneen päämiehensä oikeudesta edesmenneen avopuolisonsa jäämistöön holhoustoimilain (442/1999) nojalla, vaikka avoliitossa elävillä puolisoilla ei ole oikeutta toistensa omaisuuteen samoin kuin avioliitossa elävillä puolisoilla. Avoliitossa elävien puolisoiden on, vuonna 2011 voimaan astuneen lain avopuolisoiden yhteiselämän purkamisesta (26/2011) nojalla, mahdollisuus vaatia avoliiton päättyessä omaisuuden erottelua. Avopuolisoiksi määritellään lain mukaan viisi vuotta yhteistaloudessa asuneita parisuhteen osapuolia, joilla on tai on ollut yhteisessä huollossa oleva lapsi. Edellä mainittujen edellytysten täytyessä, toisella puolisoilla tai kuolleen avopuolison perillisillä on oikeus vaatia omaisuuden erottelua avopuolison kuollessa. Vaatimuksen omaisuuden erottelusta voi tehdä edunvalvoja päämiehensä puolesta. Omaisuuden erottelussa puoliset saavat pitää oman omaisuutensa ja yhteisomistajuudet puretaan vaadittaessa. Omaisuuden erottelu voidaan tehdä sopimuksena erottelukirjalla perintökaaren (40/1965) 23 luvun 9 §:n mukaisesti tai sitä varten voidaan hakea tuomioistuimelta pesänjakajaa. Hakemuksen tuomioistuimelle voi toimittaa joko avopuoliso, hänelle määrätty edunvalvoja tai kuolleen avopuolison perilliset pesänjakajan määräämiseksi. (L 14.01.2011/26, 1–7 §; L 01.04.1999/442; L 05.02.1965/40, 23:9 §.)

Avopuolisot voivat periä toisensa ainoastaan tekemällä testamentin, jonka avulla voidaan määrätä myös eloonjääneen avopuolison oikeudesta jäädä asumaan yhteiseen kotiin. Avopuolisolle on voinut syntyä myös lain mukainen oikeus hyvitykseen yhteistalouden omaisuuden kartuttamisesta toisen puolison hyväksi ja omaisuuden säilyttämisestä siten, että yhteistalouden purkaminen pelkkien omistussuhteiden perusteella aiheuttaisi toiselle avopuolisolle perusteetonta etua. Hyvityksestä voidaan sopia tai hyvitysvaatimus voidaan tehdä pesänjakajalle. Jos edunvalvo-

ja sopii hyvityksestä ilman, että pesänjakajaa on asiassa määrätty, on hänen haettava holhousviranomaiselta lupa holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukaisesti. Oikeus hyvitykseen kuitenkin raukeaa, jos hyvitystä ei ole vaadittu omaisuuden erottelussa tai kannetta ei ole nostettu kuuden kuukauden kuluessa omaisuuden erottelusta. Oikeus hyvitykseen raukeaa myös silloin, jos avoliiton päättymisestä on kulunut yli kolme vuotta, eikä hyvitystä varten ole nostettu kannetta, eikä pesänjakajaa koskevaa hakemusta ole määrääjässä toimitettu tuomioistuimelle. Edunvalvojan on myös varmistettava päämiehensä edun toteutuminen silloin, jos hänen päämiehellään, eloonjääneellä avopuolisolla, on mahdollisuus saada avustusta edesmenneen avopuolison kuolinpesästä, toimeentulon turvaamiseksi. (L 14.01.2011/26, 8–9 §; Oikeusministeriö 2019; L 01.04.1999/442, 34 §.)

4.2 Rintaperilliset - ensimmäinen parenteeli

Rintaperillisillä tarkoitetaan vainajan lapsia, mukaan lukien ottolapset. Rintaperillisillä on oikeus yhtä suureen osaan perinnöstä ja, jos vainajan lapsi on kuollut, hänen lapsensa ovat hänen sijaantuloperillisiä. (L 05.02.1965/40, 2:1 §.)

Rintaperillisellä on oikeus saada vähintään puolet omasta perintöosuudestaan eli lakiosa, perintökaaren (40/1965) 7 luvun 1 §:n mukaisesti. Lakiosa voidaan suorittaa sitä vaativalle rintaperilliselle lakiosaa vastaavalla rahamäärällä, eikä rintaperillinen voi vaatia osuuttaan muuna omaisuutena. (L 05.02.1965/40, 7:1 §; Aarnio & Kangas 2016, 847–848.)

Rintaperillisellä on aina oikeus lakiosaan vainajan jäämistöstä. Edunvalvojan on aina vaadittava rintaperillisenä olevan päämiehensä lakiosaa kuolinpesästä, eikä edunvalvoja voi päämiehen puolesta luopua lakiosasta; tällöin kyseessä olisi lahjaan rinnastettava luvanvarainen luovutus, joka ei sitoisi päämiestä. Testamentti, jolla pyritään estämään rintaperillistä saamasta lakiosaansa tai rajoittaa rintaperillisen oikeutta määrätä lakiosaan kuuluvasta omaisuudesta, on perintökaaren (40/1965) 7 luvun 5 § mukaisesti pätemätön. Edunvalvojan on esitettävä lakiosavaatimus kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksisaannista. (L 05.02.1965/40, 7:5 §; Oikeusministeriö, 44.)

4.3 Perilliset - toinen parenteeli

Vain rintaperillisillä on oikeus vaatia lakiosaa vainajan jäämistöstä. Jos rintaperillisiä ei kuitenkaan ole, eikä vainaja ole ollut naimisissa elinaikanaan, hänen vanhemmat perivät hänet. Vanhempien osuus perinnöstä jakautuu vanhempien kesken puoliksi. (L 05.02.1965/40, 2:2 §; Aarnio & Kangas 2010, 301.)

Jos vainajan molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista on kuollut, jakavat perittävän sisarukset kuolleen vanhemman osuuden. Perittävän sisarusten ollessa kuolleita, heidän sijaansa tulevat sisarusten lapset. Perimys etenee sukuhaarottain ja jokaisessa sukuhaarassa on *rajaton sijaisperimyoikeus*. Täyssukulaisten puuttuessa puolisisaruksilla on täysin sama oikeus perintöön, kuin täyssisarilla. (L 05.02.1965/40, 2:2 §; Aarnio & Kangas 2010, 302.)

Vaikka toisen parenteelin mukaisilla perillisillä ei ole oikeutta lakiosaan, edunvalvojan on kuitenkin huolehdittava holhoustoimilain (442/1999) nojalla, että päämiehen oikeus perintöön toteutuu perintökaaren (40/1965) 2 luvun mukaisesti, päämiehen ollessa toisen parenteelin mukainen perillinen. (L 01.04.1999/442; L 05.02.1965/40, 2:2 §.)

4.4 Isovanhempien oikeus periä - kolmas parenteeli

Perittävän isovanhemmat perivät lapsen lapsensa perintökaaren (40/1965) 2 luvun 3 § mukaisesti, jos ensimmäiseen ja toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä ei ole. Jos isovanhemmat tai toinen isovanhemmista on kuollut, perintöosuus menee kuolleen isovanhemman lapsille. Tässä parenteelissa sijaantulo-oikeus on kuitenkin rajoitettu perittävän täteihin, enoihin ja setiin. Perintökaaren 2 luvun 5 § mukaisesti serkut eivät enää peri toisiaan. Edunvalvojan on holhoustoimilain (442/1999) nojalla varmistettava myös kolmanteen parenteeliin kuuluvan päämiehen oikeus perintöön, perintökaaren 2 luvun mukaisesti. (L 05.02.1965/40, 2:3 §, 2:5 §; Aarnio & Kangas 2010, 302; L 01.04.1999/442.)

4.5 Poissaolevat perilliset

Edunvalvoja voidaan määrätä myös henkilölle, joiden edut vaativat valvontaa, mutta henkilö ei ole tavoitettavissa tai hänen olinpaikkansa ei ole tiedossa. Holhoustoimilain (442/1999) 10 §:n mukaan edunvalvoja voidaan määrätä myös poissaolotilanteissa, joissa kuolinpesäosakas ei ole tavoitettavissa. Kuolleelta on siis jäänyt perintö eikä perillistä tai testamentin saajaa tai heidän olinpaikkaansa tiedetä, tai jos perillinen tai testamentin saaja eivät voi muuten valvoa etuaan ja oikeuttaan kuolinpesän osakkaana, edunvalvojan määrääminen on aiheellista. (L 01.04.1999/442, 10 §, Välimäki 2013, 43.)

Edunvalvoja saa edustaa poissaolevaa päämiestään eli perillistä tai testamentin saajaa asiassa, joka koskee testamentin tiedoksisaantia tai sen moittimista. Edunvalvojalla ei ole kuitenkaan kelpoisuutta estää perillisen tai testamentin saajan oikeutta perintöön vanhentumasta. Perinnön tai testamentin saajan on saatettava voimaan oikeutensa perintöön kymmenen vuoden kuluessa perinnönjättäjän kuolemasta tai testamentin saantoon perustuvan oikeuden synnystä. Jos kymmenen vuoden määräaikana oikeutta perintöön ei ilmaista kuolinpesälle, kuolinpesän hoitajalle, uskotulle miehelle tai asiasta ei tehdä vaatimusta tuomioistuimelle, poissaolevan perintöosuus palautuu muille kuolinpesän osakkaille. Tuomioistuin voi kuitenkin hyväksyä oikeuden perintöön, vaikka kymmenen vuoden ajanjakso olisi umpeutunut, jos perillinen on saanut tietoonsa oikeuden perintöön kymmenen vuoden määräajan jälkeen ja tehnyt siitä hakemuksen tuomioistuimelle kuuden kuukauden kuluessa tiedon saannista. Edunvalvoja voi tehdä ilmoituksen poissaolevan päämiehen tavoittamisesta ja pesäosuuden vaatimisesta päämiehensä puolesta tuomioistuimelle; tämä ei kuitenkaan estä perintöön olevan oikeuden vanhentumista, vaikka edunvalvoja ottaa hoitaakseen poissaolevan kuolinpesän osakkaan osuuden kuolinpesästä. Edunvalvojan hoidossa oleva kuolinpesäosuus palautuu kuolinpesälle kymmenen vuoden määräajan täytyttyä, jos poissaolevaa päämiestä ei tavoiteta. (L 01.04.1999/442, 33 §; L 05.02.1965/40, 23a:1–4 §.)

Edunvalvoja, joka on määrätty huolehtimaan poissaolevan päämiehen omaisuudesta, ei saa myydä päämiehen omaisuutta, ennen kuin on kolme vuotta kulunut

siitä, kun poissaolevasta on tullut tieto. Omaisuuden myyminen tulee oikeutetuksi vasta silloin, jos se on tarpeen omaisuuden turmeltumisen estämiseksi, velan maksamiseksi, pesän selvittämiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Poissaolevan tai tulevan omistajan omaisuuden hoitajaksi määrätyn edunvalvojan tekemät oikeustoimet ovat kuitenkin päteviä, vaikka omaisuus lopulta menisi muualle kuin edunvalvojan edustamalle päämiehelle. (L 01.04.1999/442, 33 §.)

4.6 Päämies testamentin saajana

Perintökaaren (40/1965) 9 luvussa on säädetty testamentin teko-oikeudesta sekä siitä, kuka voi olla testamentin saajana. Lähtökohtana on, että testamentin voi tehdä yli 18-vuotias. Alaikäisellä, joka on tai on ollut naimisissa, on myös oikeus tehdä testamentti omaisuudestaan, kuin myös 15 vuotta täyttänyt omaisuudestaan, jota hänellä on itse oikeus hallita. Myös vajaavaltaiseksi julistetulla täysi-ikäisellä henkilöllä on kelpoisuus tehdä testamentti, mutta testamentti saatetaan julistaa pätemättömäksi testamentin tekijän kuoleman jälkeen perintökaaren 13 luvun 1 § mukaisesti. Testamentin saajana voi perintökaaren 9 luvun 2–3 § mukaan olla elossaoleva henkilö tai testamentin tekijän kuolinhetkeä ennen siitetty ja myöhemmin elävänä syntynyt, muutoin testamentti on tehoton. Testamentilla voidaan kuitenkin määrätä, että edellä mainituin perustein testamentin saajalle tulevaisuudessa syntyvä lapsi saa täysin omistusoikeuksin omaisuuden viimeistään tämän vanhemman kuollessa tai sen oikeuden lakatessa, mikä muulla henkilöllä saattaa olla omaisuuteen. (L 05.02.1965/40, 9:1–3 §, 13:1 §; Välimäki 2003, 54.)

Edunvalvojan vastaanottaessa testamentin tiedoksiannon päämiehensä puolesta, on edunvalvojan perehdyttävä testamenttiin huolella, varsinkin silloin, jos testamentti kaventaa päämiehen oikeutta kuolinpesään. Testamentin tiedoksianto tulee toimittaa aina siten, että edunvalvoja saa testamentista oikeaksi todistetun jäljennöksen, joka jää edunvalvojalle. Edunvalvoja voi kuitata oikeaksi todistetun testamentin jäljennöksen vastaanotetuksi. Vastaanottaminen ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin testamentin hyväksyminen. (Oikeusministeriö 2016, 43.)

Edunvalvojan on aina tarkistettava, että testamentin muotovaatimukset täyttyvät. Vaikka testamentti olisi oikealla tavalla toimitettu edunvalvojan tietoon, tämä ei

vielä tarkoita sitä, että testamentti olisi hyväksytty. Edunvalvojalla on kuusi kuukautta aikaa nostaa perintökaaren (40/1965) mukainen moitekanne, joko testamentin muotovirheestä johtuen tai testamentin tekijän tahdonmuodostuksessa olevasta virheestä. Edunvalvojan on nostettava testamentista moitekanne, jos sitä rasittaa moiteperuste. Jos edunvalvoja ei nosta moitekannetta, saattaa hän olla vastuussa päämiehelle aiheutuneesta vahingosta. Edunvalvoja voi käyttää puhevaltaa päämiehen edustajana moiteasiassa. (Oikeusministeriö 2016, 43–44; Aarnio & Kangas 2015, 843–844; L 05.02.1965/40.)

Edunvalvojan hyväksyessä testamentin päämiehensä puolesta ennen kuin kuuden kuukauden moiteaika on kulunut umpeen, edunvalvoja menettää oikeuden moittaa testamenttia ja vedota virheeseen. Vaikka muotovirhe tai virhe testamentin tekijän tahdonilmaisussa tulisikin edunvalvojan tietoon kuuden kuukauden moiteajan puitteissa, moittimisoikeutta ei enää ole. (Oikeusministeriö 2016, 43–44.)

Päämiehen saadessa omaisuutta hoidettavakseen testamentilla, testamentin tekijän toivetta kunnioitetaan testamentatun omaisuuden hoitamisessa, vaikka se olisi ristiriidassa holhustoimilain (442/1999) 39 § kanssa siten, että edunvalvojan lain määrittämä velvollisuus hoitaa omaisuutta ei täytyisikään. Edunvalvojan tulee siis hoitaa päämiehelleen testamentattua omaisuutta testamentin antajan toiveiden mukaisesti edellyttäen, että hoito-ohjeet eivät sisällä hyvän tavan tai lain vastaisia määräyksiä. (HE 146/1998 vp, 50; L 01.04.1999/442, 39 §; Välimäki 2003, 74.)

Ajankuluessa tai olosuhteiden muuttuessa saattaa edessä kuitenkin olla tilanne, jossa testamentin mukaiset hoito-ohjeet eivät enää täytä testamentille asetettuja tavoitteita ja hoito-ohjeet eivät enää täytä testamentin tekijän tahtoa. Edunvalvojan on kuitenkin edelleen huolehdittava siitä, että testamentissa olevat hoito-ohjeet on otettu huomioon. Jos edunvalvoja haluaa asiaan muutosta, on hänen esitettävä asia tuomioistuimelle, joka voi edunvalvojan hakemuksesta päättää, että testamentissa annettujen omaisuuden hoito-ohjeiden sijasta noudatetaankin holhustoimilain (442/1999) mukaisia säännöksiä. (HE 146/1998 vp, 50; Välimäki 2003, 74; L 01.04.1999/442.)

4.6.1 Testamentin muotovaatimukset

Testamenttia sitovat tiukat muotovaatimukset. Edunvalvojan hyväksyessä testamentin tiedoksiantoa päämiehensä puolesta, tulee edunvalvojan perehtyä testamentin muotovaatimusten täyttymiseen huolella, jotta moiteoikeutta ei menetetä. Perintökaaren (40/1965) 10 luvun 1 §:n mukaisesti testamentti on tehtävä aina kirjallisesti kahden todistajan läsnäollessa yhtäaikaisesti. Todistajilla on oltava tieto siitä, että kyseessä on testamentti, mutta testamentin sisällön ilmoittaminen todistajille on testamentin tekijän harkinnassa. Kun testamentin tekijä on allekirjoittanut testamentin tai tunnustanut allekirjoituksen olevan hänen, todistajat todistavat testamentin allekirjoituksillaan. Todistajien on lisättävä allekirjoituksensa yhteyteen tieto ammatistaan, asuinpaikastaan, todistamisen ajasta ja paikasta, sekä muista seikoista, jotka todistajien mukaan vaikuttavat testamentin pätevyYTEEN. Todistajien todistusta testamentissa siitä, että on toimittu edellä mainitulla tavalla, on pidettävä uskottavana, ellei esiinny seikkoja, jotka vähentävät todistuksen luotettavuutta. Luotettavuutta epäiltäessä on nostettava moitekanne kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksisaannista. (L 05.02.1965/40, 10:1–2 §; Oikeusministeriö 2016, 43–44.)

Edunvalvojan päämies voi olla myös suullisesti tehdyn testamentin saajana. Suullisesti tehdyn testamentin edellytyksenä on, että testamentin tekijä on estynyt tekemästä testamenttia kirjallisesti perintökaaren (40/1965) 10 luvun 1 § mukaisesti. Syynä voi olla sairaus tai muut pakottavat tekijät. Suullisesti tehty testamentti on pätevä ainoastaan kahden todistajan ollessa yhtäaikaan läsnä. Testamentti voidaan tehdä myös ilman todistajia sairauden tai muun pakottavan syyn vuoksi, testamentin tekijän omakätisesti kirjoittamalla ja allekirjoittamalla asiakirjalla. Suullisesti ja ilman todistajia tehtyyn testamenttiin pätee kuitenkin raukeamissännös. Kun esteen lakkaamisesta on kulunut kolme kuukautta ja testamentin tekijä on kykenevä määräämään jäämistöstään, on testamentti tehtävä kuten perintökaaren luvun 10:1 § säädetään. (L 05.02.1965/40, 10:1 §, 10:3 §.)

Edunvalvojan on aina varmistettava testamentissa olevien todistajien kelpoisuus, koska esteellisen todistajan allekirjoitus testamentissa voi aiheuttaa testamentin

pätemättömyyden. Testamentin todistajan on oltava yli 15-vuotias ja muutoinkin henkisesti ja älyllisesti kykenevä toimimaan todistajana. Testamentin todistajana ei voi toimia tekijän puoliso, sukulainen etenevässä tai takenevassa polvessa, ei myöskään ottovanhempi, ottolapsi tai lanko. Sisarus tai heidän puolisonsa ovat myös esteellisiä toimimaan todistajana testamentissa. Testamentin todistajana ei voi myöskään olla testamentin saaja, saajan puoliso tai muu henkilö, jonka suhde testamentin tekijään on edellä mainitun mukainen. Testamentissa määrätty toimeenpanija ei kuitenkaan ole esteellinen toimimaan testamentin todistajana. (L 05.02.1965/40, 10:4 §.)

4.6.2 Testamentin pätemättömyys

Testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi moitteen johdosta perintökaaren (40/1965) 13 luvun mukaisesti. Moite tapahtuu siten, että testamentin saajaa vastaan nostetaan tuomioistuimessa kanne kuuden kuukauden kuluessa testamentin todisteellisesta tiedoksiannosta. Pätemättömyysperusteen on oltava voimassa testamentin tekohetkellä ja testamenttia moittivan perillisen tai tämän edunvalvojan on pystyttävä osoittamaan se tuomioistuimelle. Jos tuomioistuin toteaa testamentin pätemättömäksi, perintö menee testamentin saajan sijaan laissa määrätyille perillisille perimysjärjestyksen mukaisesti. Yhden perillisen tekemän moitekanteen johdosta koko testamenttia ei voida julistaa pätemättömäksi. Jos kaikki perilliset hyväksyvät kanteen, testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi siltä osin, kuin se estää heitä saamasta osuuttaan perinnöstä. Jos yksikin perillinen on hyväksynyt testamentin tai jättää osallistumasta moitekanteeseen, ei testamentti tule olemaan täysin pätemätön. (L 05.02.1965/40, 13 luku; Aarnio & Kangas 2010, 570–571, 573, 578.)

Perintökaaren (40/1965) 13 luvun mukaisia pätemättömyysperusteita ovat

1. Testamentin tekijän kelpoisuus määrätä jäämistöstään puuttuu. Kelpoisuudella tarkoitetaan perintökaaren (40/1965) 9 luvun 1 §:n mukaista kelpoisuutta jäämistöstä määräämisestä.

2. Testamentin perintökaaren (40/1965) luvun 10 mukaiset muotovaatimukset eivät täyty.
3. Testamentin tekemiseen, sekä sisältöön, on vaikuttanut tekijän mielisairaus, tylsämielisyys tai muu sieluntoiminnan häiriö.
4. Testamentin tekijä on pakotettu tekemään testamentti, tai testamentti on tehty käyttäen hyväksi testamentin tekijän ymmärtämättömyyttä, tahdonheikkoutta tai riippuvaista asemaa.
5. Testamentin tekijä on petollisesti viety tai hänet on muutoin erehdytetty tekemään testamentti siten, että se on määräävästi vaikuttanut hänen tahtoonsa.
6. Testamenttiin sisältyvä määräys voi olla myös osin pätemätön, jos todistajana on toiminut perintökaaren (40/1965) 10 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisesti esteellinen henkilö, ja testamentti tai sen osa on tehty hänen, hänen puolisonsa tai muun laissa määritellyn lähisukulaisen hyväksi.

4.6.3 Testamentin peruuttaminen ja muuttaminen

Testamentin tekijän lupaus siitä, että hän ei tule peruuttamaan testamenttia, ei ole sitova. Testamentin tekijän kuoleman jälkeen esitetty väite, että testamentin tekijä olisi luvannut peruuttaa testamentin, ei ole pätevä ilman riittävää näyttöä asiasta. Testamentin tekijällä on oikeus eläessään peruuttaa testamentti, joko siten miten testamentin tekemisestä on perintökaaren (40/1965) luvussa 10 säädetty tai tekijä on hävittänyt testamentin tai muulla tavoin eläessään ilmaissut, ettei testamentin sisältö vastaa enää hänen viimeistä tahtoaan; tällöin testamentista on tullut tehoton ja se ei ole enää voimassa. Jos testamentin sisältöä halutaan muuttaa, on muutos tehtävä siten, mitä testamentin tekemisestä on perintökaarella säädetty. Edunvalvojan on varmistettava se, että päämiehelle tehdyn testamentin muuttaminen on tapahtunut perintökaaren 10 luvun mukaisesti, jotta moiteoikeutta ei menetetä. Muutos voi olla testamentin sisältävän määräyksen poistaminen, muuttaminen tai

uuden määräyksen lisääminen. Keskinäisen testamentin yksipuolisella peruutuksella tai muutoksella, ilman molempien osapuolien suostumusta, menettää muutoksen tekijä keskinäiseen testamenttiin perustuvan oikeutensa. Edunvalvojan on varmistettava päämiehensä oikeuden toteutuminen holhoustoimilain (442/1999) nojalla, jos testamentin tekijän on väitetty peruuttaneensa tekemänsä testamentin, testamentin tekijä on muuttanut testamenttia tai päämies on tehnyt perinnönjättäjän kanssa keskinäisen testamentin, jonka perinnönjättäjä on eläessään yksipuolisesti muuttanut tai peruuttanut. (L 05.02.1965/40, 10:5–7 §; Oikeusministeriö 2016; 43; L 01.04.1999/442.)

4.6.4 Testamentin oikeusvaikutukset

Suomen laki ei tunne erilaisia testamenttityyppejä, joten testamentin tekijä voi tehdä omanlaisensa testamentin. Käytännössä testamentit muistuttavat kuitenkin toisiaan, jolloin voidaan puhua testamenttityypeistä. Testamenttityyppejä on erilaisia, mutta samassa testamentissa voi olla erityyppisiä määräyksiä, eikä testamenttien luokittelu sulje pois toisiaan. Vaikka testamenttityyppiolettaman perusteella ei voida ratkaista testamentin oikeusvaikutuksia, antaa se edunvalvojalle indikaation siitä, millaisen testamentin saajana hänen päämiehensä on. Päämiehen asemaan kuolinpesässä voi vaikuttaa testamentin sisältö esimerkiksi se, onko päämies erityistestamentin saajana, jolloin päämiehen oikeus rajoittuu tiettyyn omaisuuteen kuolinpesässä vai onko päämies yleistestamentin saajana, jolloin hänestä tulee kuolinpesän osakas. (Norri 2007, 110; Aarnio & Kangas 2010, 525.)

1. **Yleistestamentilla** testamentin tekijä luovuttaa testamentin saajalle koko omaisuutensa, määröosan omaisuudesta tai sen mitä muiden määräysten jälkeen on omaisuudesta jäljellä. Yleistestamentin suurin oikeudellinen merkitys on siinä, että yleistestamentin saajasta tulee kuolinpesän osakas ja perunkirjoitusvelvollinen.
2. **Eryvistestamentilla** testamentin tekijä voi määrätä omaisuudestaan hyvin yksityiskohtaisesti. Testamentin määräys voi koskea myös tiettyä esinettä,

rahasummaa tai omaisuutta, johon annetaan omistusoikeutta vähäisempi oikeus, esimerkiksi käyttöoikeus.

3. **Omistusoikeustestamentilla** testamentin saajalle luovutetaan tietty omaisuus täysin omistusoikeuksin. *Rajoitettuun omistusoikeustestamenttiin* testamentin tekijä on voinut sisällyttää määräyksiä omaisuuden koskemattomuuteen liittyen, eli testamentti rajoittaa ensisijaisen testamentin saajan määräysvaltuuksia tämän elinaikana.
4. **Vallintaoikeustestamentilla** testamentin tekijä on asettanut rajoitetun omistusoikeuden omaisuuteen siten, että omaisuudelle on määrätty myös toissijainen testamentin saaja. Ensisijaisella testamentin saajalla on oikeus luovuttaa ja määrätä omaisuudesta eläessään, mutta hän ei saa määrätä sitä testamentillaan. Ensisijaisen testamentin saajan kuoltua omaisuus siirtyy toissijaiselle testamentin saajalle.
5. **Hallintaoikeustestamentti** poikkeaa omistusoikeustestamentista siten, että testamentin saaja saa ainoastaan oikeuden käyttää ja hallita omaisuutta. Lisäksi hänen oikeutensa luovuttaa omaisuutta eteenpäin on rajoitettu.
6. **Keskinäinen testamentti** on yleisesti aviopuolisoiden tai avopuolisoiden välillä käytetty testamentti, jolla he testamenttaavat omaisuutensa toisilleen. Eloonjäänyt puoliso perii puolisonsa koko omaisuuden tämän kuollessa ja lapset saavat perintöosuutensa vasta eloonjääneen puolison kuollessa. (Norri 2007, 110–111; Aarnio & Kangas 2010, 331, 524–527.)

4.7 Valtion oikeus jäämistöön - lesken, sukulaisen ja läheisen oikeudet

Perintökaaren (40/1965) 5 luvussa säädetään *valtion oikeudesta perintöön*. Lisäksi Valtioneuvoston asetuksessa (1257/2007) on säädökset valtion perintönä saaman omaisuuden luovuttamisesta. Vaikka perintökaaren 5:1 § mukaisesti perintökaaren 2–4 luvuissa tarkoitettuja perillisiä ei ole, ja vainaja ei ole testamentannut omaisuuttaan, on perintökaaren 3 luvun mukaisesti leskellä ja ensiksi kuolleella puoli-

son toissijaisilla perillisillä etusija valtion perintöoikeuteen nähden. Lesken kuollessa ilman perillisiä, ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset saavat lesken omaisuuden. Jos ensiksi kuolleella puolisoilla ei ollut toissijaisia perillisiä, saavat lesken perilliset nämäkin osuudet. Valtion oikeutta perintöön on kavennettu lisäksi vielä siten, että jos leskellä ja vainajalla ei ole toissijaisia perillisiä, voi leski määrätä edesmenneeltä puolisoiltaan perimästään omaisuudesta ja omastaan testamentilla. (L 05.02.1965/40, 3 luku, 5 luku; A 13.12.2007/1257; Aarnio & Kangas 2016, 187–188.)

Valtio voi saada kuolinpesän osakkaan aseman ainoastaan silloin, kun valtio on yleistestamentin saajana. Valtion oikeus kuolinpesän jäämistöön ei myöskään vanhene kymmenessä vuodessa siten, miten perintökaaren (40/1965) 16 luvussa on säädetty. Valtiolla on lisäksi perintökaaren 14 luvun 5 § mukainen oikeus moittia vainajan tekemää testamenttia, mutta Valtiokonttori voi päättää testamentin moittimisesta luopumisesta, jos ei ole syytä epäillä testamentin tekijän viimeisen tahdon toteutumista ja testamentin todellista tarkoitusta. Hakemus testamentin moittimatta jättämiseksi on osoitettava Valtiokonttorille ja hakijan on esitettävä näyttöä sille, että vaikka testamentissa on puutteita, se kuitenkin edustaa vainajan viimeistä tahtoa. Jos edunvalvojan päämies on tällaisen testamentin saajana, edunvalvojan on holhustoimilain (442/1999) nojalla valvottava päämiehen edun toteutumista edellyttäen, että vainajan viimeinen tahto on tiedossa. (L 05.02.1965/40, 5:3 §, 16:1 §; Aarnio & Kangas 2016, 188, 193; L 01.04.1999/442.)

Valtiokonttorin tekemistä ratkaisuksista voi valittaa hallinto-oikeuteen hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesti. Valtiokonttorilla on myös mahdollisuus luovuttaa vainajan omaisuutta sukulaisille tai muille läheisille henkilöille, jos tätä pidetään kohtuullisena olosuhteisiin nähden. Sukulaisen tai läheisen henkilön on haettava Valtiokonttorilta valtiolle tulleen omaisuuden luovuttamista. Hakijan on pystyttävä perustelevaan *läheissuhdettaan* vainajaan. Päämies voi tehdä hakemuksen omaisuuden luovuttamiseksi itse tai edunvalvojan avustamana, mutta perustelut läheissuhteelle on oltava tosiasiallisia. Vaatimuksen vainajan omaisuuden luovuttamiseksi voi esittää myös useampi hakija. Jos Valtiokonttori katsoo, että hakijoi-

den oikeudet jäämistöön täyttyvät, voidaan jäämistö jakaa hakijoiden kesken. (Aarnio & Kangas 2016, 200–201; L 26.07.1996/586.)

Ilman perillisiä kuolleen henkilön omaisuuden selvitysprosessi alkaa perintökaaren voimaanpanolain (41/1965) 7 § mukaan silloin, kun väliaikainen pesänhoitaja ottaa jäämistön haltuunsa. Väliaikaisen pesänhoitajan on myös ilmoitettava tuomioistuimelle, ettei vainajalta jäänyt perintökaaren (40/1965) lukujen 2–4 mukaisia perillisiä. Jos vainaja ei ole testamenttia omaisuudestaan tehnyt tai sellaista ei ole löytynyt, Valtiokonttori luovuttaa yleensä ainakin osan jäämistöstä edelleen. Lopulliset luovutuksen saajat voivat olla kunta, yhteisö tai läheinen henkilö. Heidän on kuitenkin sitouduttava luovuttamaan omaisuus takaisin, jos perintöön oikeutettu sukulainen tai testamentin saaja tulee ilmi. Edunvalvojan päämiehen ollessa jäämistön luovutuksen saajana, edunvalvojan on huolehdittava omaisuudesta, kuten holhoustoimilaissa (442/1999) säädetään, ottaen kuitenkin huomioon luovutuksen saajan sitoumus palauttaa omaisuus takaisin. (L 05.02.1965/41, 7 §; L 05.02.1965/40; Aarnio & Kangas 2016, 195–196, 199; L 01.04.1999/442.)

5 PERUNKIRJOITUS JA EDUNVALVONTA

Perunkirjoitus on pakollinen toimitus henkilön kuoleman jälkeen. Sen tarkoituksena on luoda omaisuus- ja osakasluettelo, veroilmoitus ja jäämistönselvitystä helpottava asiakirja eli perukirja. Edunvalvojan päämies voi olla perunkirjoitusvelvollinen kuolinpesän osakkaana. Perukirja on tehtävä aina, jos perittävällä oli kuollessaan kotikuntalain (201/1994) mukainen koti- ja asuinpaikka Suomessa, eikä jäämistöomaisuuden määrällä tai perittävän iällä ole merkitystä. Väestörekisterikeskus ylläpitää väestötietojärjestelmää, johon on kirjattu kotikuntalain mukainen kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka, sekä ulkomailla vakituisesti asuvan Suomen kansalaisen väestökirjanpitokunta. Perunkirjoituksessa esiinnousseet epäselvyydet ja erimielisyydet käsitellään vasta perunkirjoituksen jälkeisessä perinnönjako- tai pesänselvitysprosessissa. (Aarnio & Kangas 2016, 241, 248–249; L 21.08.2009/661; L 11.03.1994/201.)

5.1 Pesän ilmoittaja

Perunkirjoituksen käynnistyminen ja jäämistön ilmoittamisvelvollisuus perustuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa vainajan kuoleman jälkeen *toimitamisvelvollisuuteen* perustuen, on nimetyille uskotuille miehille annettava toimeksiänto perunkirjoituksen käynnistämiseksi. Toimitamisvelvollisuus on ensisijaisesti sillä kuolinpesän osakkaalla, joka hoitaa kuolinpesän omaisuutta. Uskotut miehet huolehtivat perunkirjoitukseen kutsumisesta ja omaisuuden arvioimisesta. Pesän ilmoittajan tehtävänä on toimittaa uskotuille miehille riittävät tiedot vainajan omaisuudesta ja veloista. Ilmoittamisvelvollisuuden myötä pesän ilmoittaja tuo myös kuolinpesän kaikkien osakkaiden tietoon jäämistön varat, velat, sekä jäämistöä koskevat asiakirjat. Jos kolmannella osapuolella on hallussa kuolinpesän omaisuutta tai perunkirjoituksen kannalta oleellisia asiakirjoja, tulee ne lähtökohtaisesti luovuttaa pesän osakkaiden yhteishallintoon, kun tieto perittävän kuolemasta on saatu. (Aarnio & Kangas 2016, 279–280.)

Tavallisesti kuolinpesän ilmoittajana toimii joko leski tai rintaperilliset. Myös muille perillisille voi tulla ilmoittamisvelvollisuus, jos leskeä ei ole tai muun syyn vuoksi leski ei ole kykenevä hoitamaan ilmoittamisvelvollisuuttaan. Pesän ilmoit-

tajana toimii yleensä sellainen henkilö, jolla on paras tieto pesän tilasta ja hän hoitaa pesän omaisuutta. Pesän ilmoittajan ei tarvitse olla kuolinpesän osakas ja edunvalvoja voi toimia holhoustoimilain (442/1999) nojalla päämiehensä puolesta kuolinpesän ilmoittajana esimerkiksi silloin, jos päämies on kuolinpesän ainoa osakas. (Aarnio & Kangas 2016, 279–280; L 01.04.1999/442.)

5.2 Vakuutus ja valamenettely

Perunkirjoituksen tarkoituksena on, että siitä syntyvä perukirja olisi luotettava. Sen vuoksi pesän ilmoittajan on pysyttävä totuudessa ja ilmoitusvelvollisuuteen on perintökaaren (40/1965) 20 luvun 6 § mukaisesti määritelty *vakuutus* tietojen oikeellisuudesta. Väärästä tai perättömästä lausumasta rangaistaan rikoslain (39/1889) 15 luvun 2 § mukaisesti ja enimmillään rangaistus voi olla kaksi vuotta vankeutta viranomaismenettelyssä. (L 05.02.1965/40, 20:6 §; L 19.12.1889/39, 15:2 §; Aarnio & Kangas 2016, 281.)

Pesän ilmoittajan voivat vaatia valalle muutkin kuin kuolinpesän osakkaat. Tällä menettelyllä on pyritty turvaamaan kuolinpesän osakkaiden ja velkojien oikeudet, mikä antaa heille oikeuden vaatia pesän ilmoittajaa valalle, omien intressien turvaamiseksi. Perintökaaren (40/1965) 20 luvun 6 §:n 2. momentin mukaisesti oikeus on myös pesän selvittäjällä ja testamentin toimeenpanijalla. Valaehtoista vakuutusta ei voida kuitenkaan vaatia ilmoitetun omaisuuden arvon oikeellisuudesta, vaan se kattaa perittävän jäämistöön kuuluvat varat ja velat, laajuudesta ja laadusta riippumatta. Lisäksi ilmoittamisvelvollisuuden piiriin kuuluvat ne kaikki oikeudelliset asiakirjat, joilla on vaikutusta kuolinpesän osakkaiden asemaan. Valaehtoista vakuutusta perunkirjan tietojen oikeellisuudesta voidaan vaatia keneltä tahansa, joka on kuolinpesän asioita hoitanut. Tällöin vaatimus voidaan kohdistaa myös, päämiehensä puolesta, pesän ilmoittajana toimineeseen edunvalvojaan. (L 05.02.1965/40, 20:6 §; Aarnio & Kangas 2016, 281–282.)

Ilmoittamisvelvollisuuden viivästymisestä tai täydellisestä laiminlyönnistä voidaan määrätä veroseuraamuksia. Viivästymisen on kuitenkin johduttava sellaisesta syystä, jota ei voida verohallinnossa hyväksyä. Verotus voidaan vakavien laiminlyöntien tai törkeän huolimattomuuden perusteella tehdä arvioperustaisena eli

arvioverotuksena tai veroa voidaan korottaa. Verohallinto voi määrätä veroseuraamuksen myös sellaiselle verovelvolliselle, joka ei ole ollut kuolinpesässä ilmoitusvelvollinen, mutta joka on ollut ilmeisen tietoinen perukirjan virheellisyydestä. Veroseuraamusten edellytyksenä on, että verohallinnolla on esittää asiasta riidaton näyttö. (Aarnio & Kangas 2016, 283–284.)

5.3 Perunkirjoituksen toimitusaika

Perintökaaren (40/1965) 20 luvun 1 § mukaisesti perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa vainajan kuolinpäivästä lukien, jollei verohallinto myönnä perustellusta syystä pidennystä perunkirjoituksen toimitusaikaan. Edunvalvojan päämiehen ollessa kuolinpesän perunkirjoitusvelvollinen, on edunvalvojan huolehdittava siitä, että kolmen kuukauden määräaika ei ylity. Laillinen este tai muu vastaava peruste ei jatka kolmen kuukauden toimitusaikaa, eikä myöskään se, että perunkirjoituksen toimitusaika päättyy pyhäpäivänä. Vaikka tieto kuolemasta tulisi vasta, kun kolme kuukautta on kulunut umpeen, kolmen kuukauden toimitusaika pätee edelleen. Tosin tällaisissa tapauksissa perillisille ei kuitenkaan määrätä veronkorotusta perunkirjoituksen viivästyisestä tai laiminlyönnistä. (L 05.02.1965/40, 20:1 §; Aarnio & Kangas 2016, 251.)

Vainajan ollessa kadonnut, eikä hänen kuolinajastaan ole varmuutta, perunkirjoitus on toimitettava kolmessa kuukaudessa siitä päivästä, jolloin hänet julistetaan kuolleeksi, ellei muuta näyttöä kuolinpäivästä ole. Kuolleeksi julistaminen tulee tapahtua asiaan koskevan lain kuolleeksi julistamisesta (127/2005) mukaisesti ja kuolleeksi julistamista haetaan tuomioistuimelta. (Aarnio & Kangas 2016, 251; L 04.03.2005/127.)

5.4 Perunkirjoitusajan jatkaminen

Perunkirjoitusajalle voidaan hakea jatkoa perintökaaren (40/1965) 20 luvun mukaisesti verohallinnolta. Hakemus verohallinnolle on aina tehtävä kirjallisesti, kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta ja siitä on käytävä ilmi ne perusteet, joilla pidennystä perunkirjoitusajalle haetaan. Edunvalvoja voi päämiehensä puolesta hakea perunkirjoitusajalle jatkoa, jos perunkirjoitusajan jatkamisen edellytykset

täytyvät. Hakemus voi olla vapaamuotoinen tai sen voi tehdä verohallinnon vahvistamalla lomakkeella. Verohallinto ei voi myöntää pidennystä perunkirjoitusajalle, jos hakemus on tehty kolmen kuukauden jälkeen perunkirjoitusajan umpeuduttua. Pyhäpäivälle päättyvän perunkirjoitusajan jatkoa on haettava edellisenä arkipäivänä virka-ajan puitteissa. Verohallinto ei voi myöskään myöntää jatkoa perunkirjoitusajalle, jos vainaja on kadonnut, eikä hänen kuolinajankohtaa ole asianmukaisesti vahvistettu; ennen kuin kadonnut on julistettu kuolleeksi ja kuolinpäivä vahvistettu, verohallinto käsittelee vainajaa niin kuin tämä eläisi. (L 05.02.1965/40, 20 luku; Aarnio & Kangas 2016, 251–252; Verohallinto 2019.)

Perunkirjoitusajan jatkamishakemuksen saapuessa verohallinnolle myöhässä, verohallinto kehottaa perunkirjoitusvelvollista huolehtimaan hänelle lain mukaan kuuluvista velvollisuuksista. Jos Verohallinnon huomautuksista huolimatta toimenpiteisiin perunkirjoituksen toimittamiseksi ei ryhdytä, verohallinto voi ilmoittaa laiminlyönnistä tuomioistuimelle, jolloin tuomioistuin määrää tehtävään sopivan henkilön toimittamaan perunkirjoituksen. (Aarnio & Kangas 2016, 254.)

Verohallinto voi pidentää perunkirjoitusaikaa pesän laatuun liittyvin perustein tai muusta erityisestä syystä. Perusteluna voi olla esimerkiksi jäämistön huomattava koko tai sukuselvityksen viivästyminen, mutta laissa ei määritellä syitä pidennyksen edellytyksille, vaan perunkirjoituksen jatkoajan myöntäminen on aina verohallinnon harkintavallassa. Samoin myös perunkirjoitukselle myönnettävän jatkoajan pituus on verohallinnon harkinnassa. Jatkoajan on kuitenkin oltava kohtuullinen, pesän tilanne huomioon ottaen ja usein se myönnetään lähetetyn hakemuksen mukaisesti, kuitenkin enintään kalenterivuodeksi kerrallaan. Verohallinto tekee asiasta hallintolain (434/2003) mukaisen kirjallisen päätöksen, johon ei voi hakea muutosta valittamalla. (Aarnio & Kangas 2016, 252–253; L 06.06.2003/434.)

Perunkirjoitukselle voi hakea myös jatkoajan pidennystä, kunhan hakemus saapuu verohallinnolle ennen kuin jo kertaalleen myönnetty jatko aika on päättynyt. Huomioitavaa on, että perunkirjoitukselle voi hakea jatkoaikaa ja sen pidennystä ainoastaan hallintolain (434/2003) mukainen asianosainen, eli kuolinpesän osakas tai tämän edunvalvoja, pesänselvittäjä tai muulla tavoin perunkirjoitusvelvollinen,

muutoin vaaditaan erityinen valtuutus hakea perunkirjoitusajan jatkamista. Perunkirjoituksen on valmistuttava sille annetun määräajan ja mahdollisesti myönnetyn jatkoajan puitteissa. Valmis perukirja on toimitettava verohallinnolle yhden kuukauden kuluessa perunkirjoituksen päättymisestä perintöverotuksen toimittamista varten. (L 06.06.2003/434; Aarnio & Kangas 2016, 253–254.)

6 PERUKIRJA JA EDUNVALVONTA

Perukirjasta on käytävä ilmi pesään kuuluva omaisuus sekä perittävän ja pesän velat. Tiedot ovat olennaisia pesän omaisuuden selvittämisen kannalta ja niiden tarkoituksena on myös turvata velkojien oikeuksia. Sen vuoksi perunkirjoituksen laiminlyötiin, on liitetty henkilökohtainen velkavastuu. Kuolinpesän osakkaan ollessa perunkirjoitusvelvollinen, hän vastaa vainajan veloista, kuten omistaan, jos hän laiminlyö perunkirjoituksen toimittamisen määräajassa. Samoin kuolinpesän osakkaalle voi tulla henkilökohtainen velkavastuu vainajan veloista, jos hän jättää tahallaan ilmoittamatta tai antaa vääräksi tietämänsä ilmoituksen perunkirjoituksessa tai valalla vahvistaessaan perukirjan. (Aarnio & Kangas 2016, 242.)

Perukirja on jäämistön selvitysdokumentti, johon tulee koota tiedot kaikista asiakirjoista, joilla on vaikutusta myöhemmin pidettävään ositukseen ja perinnönjatkoon. Edunvalvojan on päämiehensä puolesta varmistuttava holhoustoimilain (442/1999) nojalla siitä, että perukirjan sisältö vastaa perukirjalle asetettuja vaatimuksia. Perukirjasta tulee löytyä tieto

- vainajan tekemästä testamentista
- avioehtosopimuksesta
- sivullisen vainajalle tai hänen aviopuolisolleen antamaan lahjaan lahjakirjassa ilmoitetut avio-oikeusmääräykset
- muun henkilön kuin vainajan tekemä testamentti, jos siihen sisältyy määräys vainajan tai tämän aviopuolison avio-oikeudesta tai jos se määrittää testamentin viimesajaan aseman
- kiinteän ja irtaimen omaisuuden saantokirjat tai niitä koskevat rekisteritiedot
- tiedot haltijapapereista ja vainajan sitoumuksista
- tiedot vainajan antamista ennakkoperinnoista ja sellaisista hänen kolmen viimeisen elinvuoden aikana antamistaan lahjoista, jotka on otettava huomioon perintöveroa määrättäessä
- ensiksi kuolleen puolison jälkeen laadittu perukirja

- osituskirja, jos lesken eläessä on toimitettu ositus lesken ja ensiksi kuolleen puolison perillisten välillä
- perinnönjakokirja ensiksi kuolleen puolison kuolinpesässä mahdollisesti toimitetusta perinnönjaosta
- perinnönjakokirja lesken kuolinpesässä mahdollisesti toimitetusta perinnönjaosta. (Aarnio & Kangas 2016, 243–244.)

Perukirja ja sen liitteenä olevat asiakirjat tulisi säilyttää ainakin siihen asti, kunnes perinnönjako on saanut lainvoiman ja kuolinpesän osakkaat ovat saaneet perinnönjaossa jaetun omaisuuden omiin nimiinsä. Jos kuolinpesän osakkaana on alle 18-vuotias henkilö tai henkilö, jolle on määrätty holhoustoimilain (442/1999) mukainen edunvalvoja, tulee holhousviranomaiselle toimittaa jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen. (Aarnio & Kangas 2016, 243–244; L 01.04.1999/442, 48 §.)

6.1 Kuolinpesän osakkaat

Kuolinpesän osakkaiden tiedot on merkittävä perukirjaan, jolloin perukirja toimii myös osakasluettelona, josta selviää perintökaaren (40/1965) 20 luvun 3 § mukaiset perilliset, testamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso, edellyttäen, että ainakin toisella puolisoilla oli avio-oikeus toisen omaisuuteen. Perillinen on osakkaana kuolinpesässä, vaikka perittävä olisi testamentannut omaisuutensa toisaalle ja osakkuus jatkuu niin kauan kuin riidanalaisuus kestää. Perukirjaan on merkittävä osakkaiden lisäksi tiedot myös sellaisista henkilöistä, joilla on oikeus saada jäämistä osuus. Näitä edunsaajia ovat muun muassa *legataarit* ja tarkoitemääräyksen saajat. (L 05.02.1965/40, 20:3 §; Aarnio & Kangas 2016, 242–243.)

Vaikka perukirja osakasluettelona on epävirallinen, niin se ei kuitenkaan estä kuolinpesän välttämättömien asioiden hoitamista. Yleensä nämä hoidettavat asiat liittyvät hautauskuluja maksamiseen, esimerkiksi pankki ei voi kieltäytyä maksamasta vainajan varoista tämän hautauskuluja, jos pankille esitetään perukirja ja siinä olevien kaikkien osakkaiden antamat valtakirjat pesää hoitavalle henkilölle, sekä aukoton virkatodistusketju perittävästä ja virkatodistukset hänen oikeudenomistajistaan. Perukirjalla voidaan myös osoittaa ne henkilöt, joilla on oikeus nos-

taa henkivakuutuksen edunsaajamääräyksen nojalla vakuutuskorvaus, jos vakuutuksen edunsaajaksi on nimetty ”omaiset”, ”puoliso”, ”lapset” tai ”puoliso ja lapset”. (Aarnio & Kangas 2016, 242.)

6.2 Osakasluettelon vahvistaminen

Pesän omaisuuden määräämisoikeuksiin eli *disponointeihin* ei yleensä riitä pelkkä perukirjan osakasluettelo. Ulkopuolinen ei voi täysin varmistua siitä, että perukirjan osakasluettelo on täysin kattava. Jos kuolinpesän osakkaat haluavat myydä kuolinpesän omaisuutta, he voivat hankkia maistraatilta päätöksen, jolla vahvistetaan osakasluettelo eli *legitimitaatiovahvistuksen*. Päätöksen teko edellyttää kuitenkin, että maistraattiin toimitetaan aukoton virkatodistusketju. Lisäksi kuolinpesän kiinteän omaisuuden myyminen edellyttää aina holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukaista lupaa holhousviranomaiselta, jos kuolinpesän osakkaalle on määrätty edunvalvoja. (Aarnio & Kangas 2016, 243; L 01.04.1999/442, 34 §.)

Oikeustoimi on pätevä, vaikka perukirjassa olevalle osakasluettelolle ei ole haettu legitimitaatiovahvistusta. Jos kaikki kuolinpesän osakkaat haluavat myydä jäämistön omaisuutta, luovutuksen vastaanottaja saa omistusoikeuden kauppaehtojen mukaisesti, vaikka hänellä ei olisi ollut edes mahdollisuutta selvittää kuolinpesän osakkuuksia. Tällöin kauppaan sisältyy aina riski siitä, että kaikkia kuolinpesän osakkaita ei olekaan merkitty perukirjaan. Merkitsemättä jäänyt osakas voi nostaa kanteen pesän hyväksi ja vaatia kaupan julistamista pätemättömäksi. (Aarnio & Kangas 2016, 243.)

6.3 Ennakkoperintö

Ennakkoperintäjärjestelmän tarkoituksena on kohdella kaikkia perillisiä yhdenvertaisesti. Varallisuusosoikeuden näkökulmasta ennakkoperintö on vastikkeetonta antamista eli lahja, jonka perinnönjättäjä on antanut eläessään perillisilleen tai perittävä on antanut sitovan lahjalupauksen. Ennakkoperintönä voidaan huomioida vain sellaiset lahjat, joista perittävä on itse päättänyt. Perintökaaren (40/1965) 6 luvun mukaisesti tällaiset saannot on otettava huomioon *laskennallisena lisäyksenä* perillisen perintöosuudessa perittävän kuoleman jälkeen. Se onko kyseessä pe-

rillisten osuudesta perinnönjaossa vähennettävä ennakkoperintö, on usein riidanalainen; ellei perinnönjättäjä ole eläessään ilmaissut onko kyseessä lahja vai ennakkoperintö ja tuleeko se vähentää saajan perintöosasta. Edunvalvojan on ilmoitettava kuolinpesälle perunkirjoitusta varten ennakkoperinnöstä tai siihen rinnastettavasta lahjasta, jonka hänen päämiehensä on perinnönjättäjältä saanut. (L 05.02.1965/40, 6:1 §; Aarnio & Kangas 2016, 773, 776, 780; Norri 2007, 250–251.)

Perittävän eläessä antama lahja on lain mukaan arvostettava vastaanottohetken mukaisesta arvosta. Ennakkoperintönä voidaan huomioida vain suoritus, jonka perittävä tai tämän valtuuttama henkilö on antanut perittävän omaisuudesta. Talletukset, jotka perittävä on tehnyt perillisen hyväksi ovat ennakkoperintöä. Ennakkoperinnön tunnusmerkistö voi täytyä myös silloin, kun perittävä on maksanut perillisen osuuden kolmannelle taholle, esimerkiksi velan maksaminen. (Aarnio & Kangas 2016, 774–775.)

7 EDUNVALVONTA KUOLINPESÄN VÄLIAIKAISESSA HALLINNOSSA JA YHTEISHALLINNOSSA

Jokainen kuolinpesä on erilainen ja kuolinpesän hallintomuotoja on useita. Jokaisella hallintomuodolla on kuitenkin tavoitteenaan selvittää kuolinpesä jakokuntoon. Perintökaaren (40/1965) lukujen 18, 24, 3:1a § ja 19 mukaiset hallintomuodot ovat osakkaiden yhteishallinto, sopimus pohjainen yhteishallinto, lesken oikeus pitää kuolinpesä jakamattomana hallussaan ja testamentin toimeenpanijan tai pesänselvittäjän hallinto. Hallintomuodot ovat joko osakaskeskeisiä tai virallisuonteisia ja hallintotapa voi vaihtua perinnönjättäjän kuoleman ja perinnönjaon välisenä aikana useastikin. (L 05.02.1965/40; Aarnio & Kangas 2010, 327.)

Ennen kuin varsinainen kuolinpesän hallinto käynnistyy, kuolinpesää hallitaan väliaikaisella hallinnolla. Väliaikaisen hallinnon aikana edunvalvoja edustaa kuolinpesän osakkaana olevaa päämiestään holhoustoimilain (442/1999) nojalla ja käyttää päämiehensä kanssa rinnakkaista puhevaltaa, jos päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu tuomioistuimessa. Väliaikainen pesähoitaja voi realisoida ainoastaan sellaista omaisuutta, joka on vaarassa pilaantua ja vain kuolinpesän lukuun. Väliaikaisen hallinnon tehtävä on säilyttää kuolinpesän omaisuus varsinaisen hallinnon alkamista varten. (Aarnio & Kangas 2010, 327; L 01.04.1999/442.)

7.1 Yhteishallinto

Kuolinpesässä osakkaita ollessa kaksi tai useampi, on kuolinpesä selvitystilassa ja syntyy yhteishallintosuhde. Jos kuolinpesässä on ainoastaan yksi osakas, hänellä tai hänen edunvalvojallaan on selvitysvastuu. Käytännössä kuolinpesän yhteishallinnolla tarkoitetaan tiettyjen henkilöiden oikeutta hallita kuolinpesän omaisuutta selvitystarkoituksessa. Kuolinpesän yhteishallinto päättyy, kun eloonjääneen puolison oikeus hallita jäämistöä päättyy tai yhteishallinto puretaan perinnönjakovaatteella. Jokaisella kuolinpesän osakkaalla on oikeus vaatia jäämistön jakamista ja edunvalvoja voi tehdä jakovaateen päämiehensä puolesta. (Aarnio & Kangas 2010, 328; Aarnio & Kangas 2016, 1256; L 01.04.1999/442.)

Kuolinpesän yhteishallinnon aikana jokaisella kuolinpesän osakkaalla tai tämän edunvalvojalla on oikeus osallistua kuolinpesän hallintoon riippumatta siitä, kuinka suuri kyseisen osakkaan jäämistöosuus on. Yhteishallinnon tehtävänä on kuolinpesän omaisuuden selvittäminen, hoitaminen, säilyttäminen ja kartuttaminen. Kyse on kuolinpesän asioiden käytännön hoitamisesta, jossa päätetään muun muassa mahdollisten velkojen maksusta, saamisten perimisestä, perinnönjättäjän vuokrasopimusten irtisanomisesta, omaisuuteen liittyvistä luovutuksista ja julkisen haasteen ottamisesta velkojille. Pesänselvittäjällä on yhtenevä velvollisuus kuolinpesän käytännön asioiden hoitamiseksi, jos pesä on luovutettu hänen hallintoonsa. (Aarnio & Kangas 2010, 329; L 01.04.1999/442.)

Kuolinpesän omaisuutta koskevaan päätöksentekoon edellytetään 18 vuoden ikää. Lisäksi henkilön tulee olla oikeustoimikelpoinen. Vaikka kuolinpesän osakas olisi täysi-ikäinen, mutta hän ei pysty tekemään oikeudellisesti sitovia ratkaisuja sairauden, kehitysvamman tai muun syyn vuoksi, on hänelle määrättävä edunvalvoja, jotta kuolinpesän toimivan hallinnon edellytykset täyttyvät. Täysi-ikäiselle kuolinpesän osakkaalle määrätty edunvalvoja käyttää päämiehensä kanssa joko yhdessä tai päämiehen puolesta puhevaltaa kuolinpesän hallinnossa. Edunvalvoja voi tarvittaessa käyttää myös asiamiestä hoitaessaan päämiehensä puolesta kuolinpesän hallintoon liittyviä tehtäviä. Edunvalvojan määräämiseksi ei edellytetä kuolinpesän osakkaan vajaavaltaiseksi julistamista. Jos kuolinpesän osakas on alle 18-vuotias voi hänen lakimääräinen edunvalvojansa, yleensä vanhempi, edustaa alaikäistä kuolinpesän yhteishallinnossa, jos lakimääräinen edunvalvoja ei ole saman kuolinpesän osakas. Samoin edellytyksin lakimääräinen edunvalvoja voi edustaa sisaruksia kuolinpesän yhteishallinnossa, jos sisarusten edut eivät ole keskenään ristiriidassa. (Aarnio & Kangas 2010, 329–330; L 01.04.1999/442.)

Kuolinpesän yhteishallinnossa voidaan päättää asioista vasta, kun kaikki sen osakkaat ovat asianmukaisesti edustettuina. Kuolinpesän osakkailta edellytetään yhteistä päätöstä kuolinpesän omaisuudesta määrättäessä. Määrämuotoisista oikeustoimista on laadittava lainmukainen asiakirja, jonka kaikki kuolinpesän osakkaat tai heidän asiamiehensä allekirjoittavat. Tällaisia oikeustoimia kuolinpesässä on muun muassa maakaaren (540/1995) 2 luvun 1 § mukainen kiinteistön kauppa,

jonka muotovaatimukset on kirjattu lakiin. Lisäksi holhousviranomaiselta on saatava holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukainen lupa oikeustoimeen, jos kuolinpesän osakkaana on henkilö, jolle on määrätty edunvalvoja, tai osakas on alaikäinen. (L 12.04.1995/540, 2:1 §; L 01.04.1999/442, 34 §; Aarnio & Kangas 2010, 330.)

Kuolinpesän yhteishallinnossa yksittäinen osakas voi tehdä toimenpiteitä muita osakkaita kuulematta, jos tehtävä toimenpide on pakko toteuttaa heti omaisuuden arvon alenemisen, tuhoutumisen tai vahingoittumisen estämiseksi. Tehtävän voi suorittaa myös kuolinpesään kuulumaton henkilö, jos olosuhteiden poikkeuksellisuus niin vaatii. Kuolinpesää vastaan tai sen puolesta nostettu kanne on kuitenkin yhteisesti hoidettava osakkaiden toimesta. Pesän hyväksi yhden osakkaan toimesta nostettu kanne on mahdollinen, jos poikkeukselliset olosuhteet niin vaativat, mutta muita kuolinpesän osakkaita on kuitenkin kuultava asiassa tuomioistuimessa. (Aarnio & Kangas 2010, 331.)

7.2 Sopimusperusteinen yhteishallinto

Kuolinpesän osakkaat voivat myös sopia, kuka toimii kuolinpesän edustajana, varsinkin silloin, jos kuolinpesän jakamista halutaan siirtää myöhemmäksi. Tällöin kuolinpesän asioiden hoitaminen tavanomaisessa yhteishallinnossa saattaisi olla liian byrokraattista. Perintökaaren (40/1965) 24 luvussa on säädetty siitä, miten tällainen sopimusperusteinen yhteishallinto solmitaan. Sopimusta ei voi tehdä, jos kuolinpesälle on määrätty pesänselvittäjä, tai kuolinpesä on määrätty testamentin saajan hallintaan ja testamentissa ilmaistaan, että oikeutta sopimukseen ei ole. Sopimuksen voi solmia kirjallisesti, suullisesti tai se voi syntyä *konkludenttisesti*. Konkludenttinen eli hiljainen sopimus voi syntyä kuolinpesän osakkaiden käyttäytymisen perusteella, jolloin kuolinpesän osakkaat antavat hiljaisen hyväksynnän toisen osakkaan tekemille toimille kuolinpesässä. Kuolinpesän omaisuuden laatu tai laajuus ei ole este konkludenttisen sopimuksen syntymiselle. (L 05.02.1965/40, 24:1 §; Aarnio & Kangas 2010, 332.)

Osakkaat voivat sopia pesän yhteishallinnosta vapaasti ja ilman erillistä mainintaa sopimuksen oletetaan kattavan kaikki omaisuus kuolinpesässä. Päättäntävalta kuo-

linpesän omaisuudesta voidaan antaa yhdelle tai useammalle kuolinpesän osakkaalle ja lisäksi sopimukseen voidaan lisätä kuolinpesän omaisuuteen liittyviä määräämisoikeuksia ja muita erikoismääräyksiä. Jos kyseessä oleva yhteishallintosopimus on erityinen, tulee osakkaiden sopimustarkoitus näyttää toteen. Leski voi olla osakasasemansa vuoksi myös yhteishallintosopimuksen osapuolena, samoin myös luovutuksensaaja, jolle on määrätty osuus perinnöstä. Sopimuksen sitovuuden edellytyksenä on, että kaikki kuolinpesän osakkaat ovat asianmukaisesti edustettuina yhteishallintosopimuksessa. Edunvalvojan on haettava holhousviranomaiselta holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukainen lupa yhteishallintosopimuksen solmimista varten päämiehensä puolesta ja tällöin yhteishallintosopimus on tehtävä kirjallisesti, vaikka perintökaaren (40/1965) 24 luvussa ei sitä edellytetä. (Aarnio & Kangas 2010, 332; Välimäki 2003, 95; L 01.04.1999/442.)

Sopimukseen perustuvan yhteishallinnon voimassaoloajasta voivat osakkaat päättää keskenään, poikkeuksena ovat kuitenkin sellaiset sopimukset, joille on perintökaaren (40/1965) 24 luvussa määritelty enimmäisaika. Sopimus voi olla määräaikainen tai toistaiseksi voimassaoleva. Toistaiseksi voimassaolevan sopimuksen voi irtisanoa jokainen kuolinpesän osakas, eikä edunvalvoja tarvitse toistaiseksi voimassaolevan yhteishallintosopimuksen irtisanomiseksi holhousviranomaisen lupaa. Irtisanottu toistaiseksi voimassaoleva sopimus päättyy perintökaaren 24 luvun 3 § mukaisesti, kun irtisanomisesta on kulunut kolme kuukautta. (L 05.02.1965/40, 24 luku; Aarnio & Kangas 2010, 333.)

Määräaikaisen kuolinpesän yhteishallintosopimuksen irtisanominen on perusteltua vain erityistapauksissa. Määräaikainen sopimus päättyy yleensä määräajan kuluessa umpeen, mutta jos määräaikainen sopimus on jatkunut yli sovitun ajan, se voidaan irtisanoa, kuten toistaiseksi voimassaoleva sopimus. Määräaikainen sopimus voidaan irtisanoa kesken kauden vain perustellusta syystä. Tällaisia syitä perintökaaren (40/1965) 24 luvun mukaan on esimerkiksi lesken uudelleen avioituminen tai pesän osakkaan kuollessa hänen tilalleen astuva perillinen tai perilliset eivät ole olleet mukana sopimusta yhteishallinnosta solmittaessa. Myös alaikäisen osakkaan tullessa täysivaltaiseksi, hän voi peruuttaa määräaikaisen sopimuksen, milloin tahansa. (L 05.02.1965/40, 24:4 §; Aarnio & Kangas 2010, 333–334.)

Sopimuksen kuolinpesän yhteishallinnosta ollessa voimassa, kuolinpesään ei voida määrätä pesänselvittäjää osakkaan sitä hakiessa. Rajoitus koskee ainoastaan kuolinpesän osakkaita, ei siihen muita oikeutettuja tahoja. Jos kuolinpesälle määrätään tuomioistuimessa pesänselvittäjä, sopimus yhteishallinnosta raukeaa välittömästi ilman irtisanomisaikaa. Erityisestä syystä tai sopimuksen edellytysten rauetessa kuolinpesän osakas voi myös hakea tuomioistuimelta sopimusperusteisen yhteishallinnon purkamista. (Aarnio & Kangas 2010, 334.)

8 EDUNVALVOJAN OIKEUS LUOPUA PÄÄMIEHEN PERINNÖSTÄ TAI PESÄOSUUDESTA

Edunvalvoja voi antaa päämiehen puolesta kirjallisen luopumistahdonilmaisun, jossa ilmoitetaan päämiehen vetäytyvän pesästä. Pesäosuudesta luopuminen tapahtuu yleensä vastikkeetta ja sijaantuloperillistä ei määrätä. Perinnöstä luopuminen tapahtuu ilmoituksella kuolinpesän hallinnolle, jolloin kyseessä on perintökaaren mukainen *jälkiluopuminen*. Luopuminen voi tapahtua myös perittävän eläessä, jolloin kyseessä on *ennakkoluopuminen*. (Välimäki 2013, 116.)

Edunvalvojan on haettava päämiehen puolesta tehtävään perinnöstä luopumiseen holhousviranomaiselta holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukainen lupa ja perinnöstä luopumisen tulee aina olla päämiehen edun mukaista. Vastikkeettomaan jälkiluopumiseen holhousviranomaisen myöntää luvan yleensä vain tilanteissa, joissa pesä on ylivelkaantunut tai päämies on saanut osansa perinnönjättäjän vielä eläessä. Hallituksen esitys holhoustoimilainsäädännön uudistamiseksi (HE 146/1998 vp) mukaan edunvalvoja ei voisi saada lupaa holhousviranomaiselta ennakkoluopumista varten, koska perittävän varallisuuden arvo ei ole tiedossa. Edunvalvojan on käytännössä mahdotonta perustella, kuinka vastikkeeton ennakkoluopuminen olisi päämiehen edun mukaista ja edunvalvojan huolellisuusvelvoite olisi täyttynyt. Jos ennakkoluopuminen tapahtuu käyvällä vastikkeella ja se selkeästi parantaa päämiehen taloudellista asemaa tai muita olosuhteita, on holhousviranomaisen vakaasti harkittava luvan myöntämistä oikeustoimea varten. (L 01.04.1999/442; HE 146/1998 vp, 46; Välimäki 2013, 116–117.)

Edunvalvoja ei voi luovuttaa päämiehensä puolesta vastikkeetta tämän kuolinpesäosuutta luovutuksen saajalle ilman holhousviranomaisen lupaa holhoustoimilain (442/1999) 32 § ja 34 § mukaisesti. Luvan voi saada ainoastaan vastikkeelliseen pesäosuuden luovuttamiseen. Vaikka pesäosuuden luovuttaminen tapahtuisi perintökaaren (40/1965) 17 luvun 3 § mukaisesti kirjallisesti, rinnastetaan se kuitenkin holhoustoimilain 32 §:n mukaisesti lahjaan, eikä edunvalvoja saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta ilman holhousviranomaisen lupaa. (L 01.04.1999/442, 32 §, 34 §; L 05.02.1965/40, 17:3 §; Välimäki 2013, 117.)

9 EDUNVALVOJAN VELVOLLISUUDET OSITUKSESSA JA PERINNÖNJAOSSA

Perinnönjaossa sen osapuolien eli kuolinpesän osakkaiden asemaa on tarkasteltava toistensa vastapuolina. Tämä asetelma muodostuu jo pelkästään siksi, että kaikkea perintöä ei pystytä jakamaan kaikkien osakkaiden kesken tasan. Kuolinpesän osakkaat eivät voi myöskään edustaa toisiaan perinnönjaossa eturistiriidan vuoksi. (Välimäki 2013, 103.)

Edunvalvojan on vaadittava kuolinpesän jakamista tai laitettava lakiosan täydennyksenne vireille tuomioistuimessa heti, jos se on päämiehen edun mukaista ja päämiehen edun toteutuminen näin edellyttää. Edunvalvojan on ryhdyttävä näihin toimenpiteisiin, vaikka siitä aiheutuisi hankaluuksia muille kuolinpesän osakkaille. Edunvalvojan tehtävä on aina valvoa päämiehensä etua. (Välimäki 2013, 85; Välimäki 2003, 73.)

9.1 Ositus ja sopimusjako

Kuolinpesän omaisuus voidaan jakaa kuolinpesän osakkaiden välillä tehtävällä sopimuksella, eli sopimusosituksella ja sopimusjaolla, jolloin kaikki kuolinpesän osakkaat ovat yhtä mieltä siitä, kuinka omaisuus jaetaan. Edunvalvojan on valvottava päämiehensä etua sopimusosituksessa ja sopimusjaossa. Edunvalvojan on haettava holhousviranomaiselta holhoustoimilain (442/1999) 34 §:n mukaisesti lupaa sopimusositukselle ja sopimusjaolle. Jos pesälle on tuomioistuimessa määrätty pesänjakaja ei lupaa holhousviranomaiselta tarvita. (L 01.04.1999/442, 34 §; Tuunainen 2015, 388; Välimäki 2013, 117.)

Perukirja riittää perinnönjakokirjana silloin, jos kuolinpesässä on vain yksi osakas. Tällaisessa *yksinperimystapauksessa* riittää, että perukirjan osakasluettelo on vahvistettu, jolloin erillistä perinnönjakotoimitusta ei tarvita. Holhoustoimilain (442/1999) 34 §:n luvanvaraisissa oikeustoimissa ei myöskään ole velvoitettu edunvalvojaa hakemaan lupaa päämiehensä yksinperimystapauksessa holhousviranomaiselta, koska varsinaista holhoustoimilain 34 §:ssä tarkoitettua perinnönjakoa ei toimiteta. Yksinperimystapauksessa perillinen ottaa hänelle siirtyvän omai-

suuden hallintaansa pesän selvittämisen jälkeen. (Aarnio & Kangas 2016, 280–281; Kangas 2013, 309.)

9.2 Pesänselvittäjä ja pesänjakaja

Kuolinpesän osakkaiden erimielisyydet pesän omaisuudesta, osituksesta ja perinnönjaosta voivat olla perusteena pesänselvittäjän sekä pesänjakajan määräämiseksi, jos sopimusositusta ja sopimusjakoa varten kuolinpesässä ei saada yksimielisyyttä osakkaiden kesken. Hakemus pesänselvittäjän ja pesänjakajan määräämiseksi on toimitettava tuomioistuimen päätettäväksi. Pesänselvittäjää voidaan hakea jo ennen perunkirjoituksen valmistumista ja sitä voi hakea kuka tahansa kuolinpesän osakas tai tämän edunvalvoja, myös osakas, jonka osakkuus kuolinpesään on riidanalainen. Pesänselvittäjä voi toimia pesänjakajana perinnönjaossa yleensä ilman tuomioistuimen erillistä päätöstä. Pesänjakajaa voi hakea vasta perunkirjoituksen valmistuttua ja perukirja on liitettävä hakemukseen pesän tilan ja omaisuuden laadun arvioimiseksi. (Aarnio & Kangas 2010, 335; Aarnio & Kangas 2016, 246, 1275.)

9.2.1 Pesänselvittäjän tehtävät

Pesänselvittäjän tehtävänä on selvittää pesän tilanne ja pitää selvitettyä kuolinpesän omaisuutta hallussa siihen asti, kunnes perinnönjako on lainvoimainen. Pesänselvittäjän tehtävistä on säädetty perintökaaren (40/1965) 19 luvussa. Osakkaiden hallitessa kuolinpesää on kyseessä yksityinen hallinto, kun taas pesänselvittäjän hallinto on kuolinpesän virallisselvitystä. Testamenttia pesänselvittäjä ei kuitenkaan voi moittaa, vaikka hänellä on *asialegitimitaatio* pesää koskevissa asioissa perillisten sijaan, vaan pesänselvittäjän on pysyttävä puolueettomana moittimisasiassa. Kuolinpesän osakkaana olevan päämiehen edunvalvojan on huolehdittava testamentin moiteoikeuden säilymisestä ja tarvittaessa moittia testamenttia, edellytysten täytyessä, vaikka pesään olisi määrätty pesänselvittäjä. Pesänselvittäjän tehtävä on ilmoittaa pesänjakajalle, koska pesä on jakokypsä. Usein pesänselvittäjänä ja pesänjakajana toimii yksi ja sama henkilö, mutta on myös mahdollista hakea toinen henkilö pesänjakajaksi. (L 05.02.1965/40, 19 luku; Aarnio & Kangas

2010, 334; Aarnio & Kangas 2016, 1297; Aarnio & Kangas 2015: 828; Oikeusministeriö 2016, 43.)

9.2.2 Pesänjakajan hakeminen ja määrääminen

Perintökaaren (40/1965) 23 luvun mukaisesti pesänjakajaa voi hakea kuolinpesän osakas yksin tai kuolinpesän osakkaat voivat yhdessä hakea pesänjakajaa yhteisellä hakemuksella tuomioistuimelle ja esittää myös toiveen pesänjakajaksi määrättävästä henkilöstä. Edunvalvoja voi hakea pesänjakajaa päämiehensä puolesta. Jos kuolinpesän osakkailla on erimielisyyksiä pesänjakajan määräämisen tarpeesta tai pesänjakajaksi määrättävästä henkilöstä, tuomioistuin voi määrätä asian käsittelyn toimitettavan oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 8 luvun 4 § mukaisena riita-asiana. Ennen pesänjakajan määräämistä tehtävää päätöstä, kuolinpesän osakkaille on annettava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa, koskien yleisesti pesänjakajan määräämistä, mutta myös henkilöä, jota tehtävään on esitetty. Mielenpitemen antamiselle on varattava tilaisuus, vaikka siitä aiheutuisi merkittävää haittaa; tehtävään valittavalla henkilöllä tulee kuitenkin olemaan oikeus määrittää perinnönjaossa lopulliset jako-osuudet kuolinpesän osakkaille. Jos kuolinpesän osakkaana on vajaavaltainen tai poissaoleva henkilö, on hänelle määrättävä holhoustoimilain (442/1999) mukainen edunvalvoja, jolle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muita, joilla on lain mukainen oikeus asiaan liittyen, on kuultava tai varattava tilaisuus lausua asiassa. Jos kuolinpesän osakas ei käytä oikeuttaan tulla kuulluksi, pesänjakaja voidaan määrätä hakemuksen mukaisesti. (L 05.02.1965/40, 23 luku; L 01.01.1734/4, 8:4 §; Aarnio & Kangas 2016, 1275–1277, 1280; L 01.04.1999/442.)

Pesänjakaja on määrättävä perinnönjaon toimittajaksi, jos yhden tai useamman kuolinpesän osakkaan osuus kuolinpesästä on ulosmitattu ulosottokaaren (705/2007) mukaisesti. Perinnönjako voidaan toimittaa perintökaaren (40/1965) mukaisesti myös ilman pesänjakajaa, jos ulosottomieheltä ja ulosoton hakijana olevilta velkojilta saadaan suostumus sopimusjakoon. Pesänselvittäjän ja pesänjakajan hakemisvelvollisuus tuomioistuimelta on tällöin myös ulosottokaaren 4 luvun 79 § mukaisesti ulosottoviranomaisella, jonka on varmistettava perinnönjaon

eteneminen kuolinpesässä. Kuolinpesästä voidaan ulosmitata vain ulosottovelallisen kuolinpesäosuus. (L 15.06.2007/705, 4:76-83 §, Tuunainen 2015, 388.)

9.2.3 Pesänjakajan toimivalta, kelpoisuus ja suostumus

Pesänjakajalla on yleinen toimivalta kuolinpesän jakoon liittyvissä kysymyksissä ja tarkoitus on turvata kaikkien kuolinpesän osakkaiden jako-osuutta koskeva asianmukainen käsittely. Tuomioistuimen määräämä pesänjakaja ei tarvitse holhous-toimilain (442/1999) mukaista holhousviranomaisen lupaa perinnönjakoon toisin kuin edunvalvoja edustaessaan päämiestään sopimusjaossa. Jos edunvalvoja on saanut päämiehensä puolesta tehtyä sopimuksen pesän jaosta muiden kuolinpesän osakkaiden kanssa, on pesänjakajan arvioitava, onko sopimus päämiehen edun mukainen. Jos pesänjakaja katsoo, että päämiehen etu toteutuu edunvalvojan ja kuolinpesän muiden osakkaiden välisessä sopimuksessa, voidaan jako toimittaa sopimuksen mukaisesti, eikä holhousviranomaisen lupaa enää tarvita. (Aarnio & Kangas 2016, 1280–1281; L 01.04.1999/442, 34 §; L 05.02.1965/40, 23:7 §; HE 146/1998 vp, 140; Välimäki 2013, 117.)

Käytännössä pesänjakajan on yritettävä saattaa kuolinpesän osakkaita sopimaan pesän jaosta ja varmistettava pesän jaon lainmukaisuuden täytyminen. Pesänjakajan on toimitettava jako perintökaaren (40/1965) asettamien säädösten mukaisesti, eikä pyrkii toteuttamaan kuolinpesän osakkaan tai osakkaiden toiveita, jos näillä ei ole edellytyksiä lain mukaiselle kuolinpesän jaolle. Pesänjakajan on myös varmistettava se, että jokainen kuolinpesän osakas ymmärtää asemansa ja oikeutensa suhteessa kuolinpesän omaisuuteen. Pesänjakaja tekee lopullisen ratkaisun kuolinpesän jakamisesta jakosopimuksella. Sopimuksen voimaan astuminen vaatii pesänjakajan vahvistuksen ja kuolinpesän osakkaan poisjäänti ei estä kuolinpesän omaisuuden jakamista, kunhan hän on saanut todistettavasti tiedon kutsusta jakotilaisuuteen. (Norri 2007, 408–409.)

Pesänjakajaksi määrättävän henkilön ominaisuuksista säädetään perintökaaren (40/1965) 23 luvun 4 §:ssä. Pesänjakajaksi voidaan määrätä *tehtävään sopiva henkilö*. Pesänjakaja joutuu tehtävissään usein ratkaisemaan haastavia lainopillisia kysymyksiä ja hänen on pystyttävä valvomaan kaikkien kuolinpesän osakkaiden

oikeuksien toteutumista, joiden perusteella oikeustieteellistä loppututkintoa on pidettävä yhtenä soveltuvuuden perusteena. Jos pesänjakajia määrätään useampi, on yhdellä heistä oltava oikeustieteellinen loppututkinto. Pesänjakajalta on myös saatava suostumus tehtävään. Hakemukseen liitetään usein esitetyn henkilön kirjallinen suostumus ja yksilöidyt tehtävät, mitä hän on suostunut kuolinpesässä tekemään. (L 05.02.1965/40, 23:4 §; Aarnio & Kangas 2016, 1278–1279, 1284.)

Esteellinen henkilö voidaan määrätä pesänjakajaksi, jos kaikki kuolinpesän osakkaat yksimielisesti valinnan hyväksyvät. Esteellisyyttä arvioidaan oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 13 luvun pohjalta. Toisaalta pesänjakaja voidaan vapauttaa tehtävästään myöhemmin syntyvän jääviyden perusteella. Pesänjakajaksi esitetty henkilö ei ole kuitenkaan esteellinen toimimaan pesänjakajana, vaikka hän olisi aiemmin toiminut kuolinpesän osakkaan avustajana toisessa kuolinpesässä tai pesänjakajaksi ehdotettu henkilö on avustanut tuomioistuimelle tehtävän hakemuksen tekemisessä, jossa hän on itse ehdolla pesänjakajaksi. (L 01.01.1734/4, 13 luku; Aarnio & Kangas 2016, 1285–1287, 1289–1290.)

10 EDUNVALVONTA JA JAKO-OSUUDEN LUOVUTUS PERINNÖNJAOSSA

Kuolinpesän pesänselvitysvaiheen päättyessä perunkirjoitukseen ja kuolinpesän kaikkien velkojen suorittamisen jälkeen tai varaukset velkojen maksua varten on tehty, alkaa perinnönjako, jossa perintö siirretään vaiheittain kuolinpesän osakkaille. Jos kuolinpesä on testamentin toimeenpanijan tai pesänselvittäjän hallinnossa, jako voidaan aloittaa vasta, kun testamentin toimeenpanija tai pesänselvittäjä ilmoittavat selvityksen päättyneen. Kuolinpesän osakkailla on tällöin oikeus vaatia kuolinpesän jakamista perintökaaren (40/1965) 23 luvun 1 § mukaisesti ja edunvalvoja voi esittää jakovaateen päämiehensä puolesta. Kaikki kuolinpesän osakkaat, luovutuksen saajat, avustukseen oikeutetut henkilöt sekä eloonjäänyt puoliso on kutsuttava perinnönjakokokoukseen. Edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestään tilaisuudessa. (Aarnio & Kangas 2010, 444; Aarnio & Kangas 2016, 1345–1347.)

Kuolinpesän osakkaalla on oikeus ilmaista, millaisena omaisuutena hän haluaa osuutensa kuolinpesästä. Myös edunvalvoja voi esittää ehdotuksensa perintönä saatavan omaisuuden laadusta edustaessaan päämiestään tai yhdessä päämiehen kanssa. Kuolinpesän osakkaille luovutetaan kuolinpesän jako-osuudet perinnönjakokirjan perusteella. Jako-osuus saattaa olla myös pienempi, jos perinnönjaon toimittamisen jälkeen on pesän varoista jouduttu maksamaan kuolinpesän omaisuuden kohdistuvia maksuja. Edunvalvojan on saatava perinnönjakokirjalle holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukainen lupa holhousviranomaiselta, jotta perinnönjako voidaan suorittaa perinnönjakokirjan mukaisesti, ellei pesänjakajaa ole kuolinpesälle määrätty. Edunvalvojan on myös huolehdittava siitä, että päämiehelle kuuluva omaisuus siirtyy päämiehelle. Jos kuolinpesälle on määrätty pesänselvittäjä, omaisuus voidaan luovuttaa kuolinpesän osakkaille vasta kun perinnönjako on tullut lainvoimaiseksi perintökaaren (40/1965) 16 luvun 16 § mukaisesti. Yhteishallinnossa olevan kuolinpesän hallinto jatkuu siihen saakka, kunnes perinnönjako on tullut lainvoimaiseksi, eikä kuolinpesän osakas voi vaatia sitä itselleen hallintaan aiemmin. (Aarnio & Kangas 2010, 445; Aarnio & Kangas 2016, 1352, 1442; L 01.04.1999/442.)

Kuolinpesä voidaan jakaa osakkaiden kesken myös vaiheittain, jolloin kyseessä on osittainen perinnönjako. Osittainen perinnönjako vaatii kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumuksen. Osittaisessa perinnönjaossa osa jäämistöstä voidaan jakaa perintökaaren (40/1965) 23 luvun 9 § mukaisesti osittaisen perinnönjakokirjan nojalla kuolinpesän osakkaille ja osa jäämistöstä jää edelleen kuolinpesän hallintoon. Myös osittainen perinnönjako on holhoustoimilain (40/1999) 34 §:n mukaisesti luvanvarainen oikeustoimi, johon edunvalvojan on haettava lupaa holhousviranomaiselta. (Aarnio & Kangas 2016, 764; L 05.02.1965/40, 23:9 §; L 01.04.1999/442, 34 §.)

Kuolinpesä lakkaa, kun kaikki jäämistön velkojen jälkeen jääneet varat ja omaisuus on jaettu kuolinpesän osakkaiden kesken. Jos perinnönjaon jälkeen tulee osakkaiden tietoon kuolinpesälle kuuluvaa velkaa, on kuolinpesän osakkaiden palautettava jaossa saamansa omaisuus perintökaaren (40/1965) 21 luvun mukaisesti uuteen jakoon edellyttäen, että kuolinpesä ei ollut varaton. Jos perinnönjaon jälkeen ilmenee vielä sellaista omaisuutta, jota ei ole huomioitu perukirjassa ja perinnönjaossa, on toimitettava täydennysperunkirjoitus ja kohteena olevasta jäämistöstä on suoritettava täydennysjako. (Aarnio & Kangas 2016, 1445.)

10.1.1 Perinnönjaon moite

Perinnönjako hyväksytään osakkaiden tai pesänjakajan allekirjoittaessa perinnönjakokirjan ja samalla kuolinpesän osakkaat yleensä luopuvat oikeudestaan moittia jakoa. Edunvalvoja voi päämiehensä puolesta allekirjoittaa perinnönjakokirjan, kun holhoustoimilain (442/1999) 34 § mukainen lupa on perinnönjaolle holhousviranomaiselta saatu. Jos kuitenkin joku kuolinpesän osakkaista ei hyväksy perinnönjakoa, alkaa kuuden kuukauden moiteaika. Kuolinpesän jokaisella osakkaalla tai sellaisella henkilöllä, jolla on riittävät oikeudelliset perusteet, on oikeus tuomioistuimessa vaatia, että perinnönjako kumotaan tai sitä oikaistaan. Jos kuuden kuukauden kuluessa moitekannetta ei ole nostettu, saa perinnönjako lainvoiman. (Norri 2007, 427–428; L 01.04.1999/442.)

Perinnönjaon moitteesta säädetään perintökaaren (40/1965) 23 luvun 10 §:ssä ja se voi perustua joko muodolliseen tai materiaaliseen virheeseen, joka tekee jaosta

pätemättömän. Moitekannetta ei nosteta kuolinpesää tai pesänjakajaa vastaan vaan muita jako-osakkaita. Perinnönjaon pätemättömyys ei kuitenkaan aiheuta välitöntä mitättömyyttä. Moitekanne voidaan nostaa pesänjakajan ratkaisusta tai kuolinpesän osakkaiden jakosopimuksesta. Kyseessä voi olla myös materiaalisena virheenä nostettu testamentin tulkintakanne, jos pesänjakajan tulkinnasta on näkemuseroja. Materiaalisella perusteella kanteen voi nostaa se, johon katsotaan pätemättömyysperusteen vaikuttavan, esimerkiksi riidanalaisessa perillisasemassa oleva perillinen, vaikka hän ei olisi alun perin ollut kuolinpesän osakas. (L 05.02.1965/40, 23:10 §; Aarnio & Kangas 2016, 1410–1411, 1414, 1425.)

Materiaalisiin ja muodollisiin perustein kanneoikeus on perintökaaren (40/1965) 23 luvun 12 § mukaisesti pesäosuuden luovutuksen saajalla ja ulosottovelkojalla. Edunvalvoja voi myös vedota siihen, että hänen vajaavaltaiseksi julistettu päämiehensä ei ollut laillisesti edustettuna tai vajaavaltainen päämies itse, tultuaan täysivaltaiseksi. (L 05.02.1965/40, 23:12 §; Aarnio & Kangas 2016, 1411.)

Tuomioistuin voi kanteen johdosta kumota perinnönjaon kokonaan tai osittain, ja perinnönjako prosessi on aloitettava uudelleen siltä osin kuin se on tuomioistuimessa kumottu. *Jäämistöasioiden joutuisuusperiaatteen* mukaisesti tuomioistuin asettaa pesänjakajalle määräajan, jonka kuluessa pesänjakajan on tehtävä aloite uuden jaon käynnistämiseksi. (Aarnio & Kangas 2016, 1436–1437.)

10.1.2 Perinnönjaon ja osituksen oikaisu

Jos perinnönjaon ja osituksen toimittamisen jälkeen ilmenee, että perillinen tai testamentin saaja on sivuutettu jaossa, on perinnönjako oikaistava perintökaaren (40/1965) 23 luvun mukaisesti. Edellytyksenä on, että oikeus perintöön ei ole vanhentunut perintökaaren 16 luvun 1 § mukaisesti, eli kymmenen vuoden vanhentumisaika ei ole vielä kulunut umpeen. Jo toimitetussa perinnönjaossa saatua omaisuutta on palautettava kuolinpesän hallintoon siltä osin, että perintökaaren 23 luvun mukainen oikaisujako voidaan toimittaa. (L 05.02.1965/40, 16:1 §, 23 luku; Aarnio & Kangas 2016, 1281.)

11 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota yhteen jäämistöoikeudellisten tilanteiden pääpiirteet edunvalvojan edustaessaan päämiestään kuolinpesän osakkaana, asiaan liittyvän lainsäädännön, lain esivalmistelutöiden, hallituksen esitysten sekä alaan liittyvän oikeuskirjallisuuden avulla. Keskeisimmät lainsäädännöt, jotka opinnäytetyötä tehdessä korostuivat ovat laki holhoustoimesta (442/1999) sekä perintökaari (40/1965). Opinnäytetyön laadun varmistamiseksi lähdeaineistoksi on valittu lainsäädäntöön liittyvä teoriapohja sekä asiantuntijoiden oikeuskirjallisuutta että oikeusministeriön laatimia ohjeistuksia.

11.1 Johtopäätökset

Edunvalvojalla tulee olla riittävä perehtyneisyys jäämistöoikeudellisiin kysymyksiin, jotta hän voi edustaa päämiestään asianmukaisesti, lakien asettamat velvollisuudet täyttäen. Perimysjärjestyksen tunteminen, osakkaan aseman tuomat erityispiirteet, perintökaaren (40/1965) ja holhoustoimilain (442/1999) tuntemus ovat edunvalvojalle hyödyksi, kun hän edustaa päämiestään kuolinpesän osakkaana. Edunvalvoja voi myös käyttää tarvittaessa asiamiestä, esimerkiksi asianajajaa, edustaessaan päämiestään haasteellisten perintöoikeudellisten kysymysten tukena. Vaikka edunvalvojalla ei olisi jäämistöoikeudellisiin asioihin varsinaista syvää asiantuntijuutta, tulee hänen kuitenkin tunnistaa ne tilanteet ja jäämistöoikeudelliset seikat, jotka voivat olla päämiehelle eduksi tai haitaksi ja tarvittaessa ryhdyttävä toimiin päämiehen edun turvaamiseksi. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta opinnäytetyössäkin käsitelty testamentin tiedoksianto ja hyväksyminen, jossa edunvalvojan tulee toimia huolellisesti, jotta testamentin moiteoikeutta ei menetetä, sekä lakiosan vaatiminen päämiehen ollessa rintaperillisenä kuolinpesässä.

Yksinkertaisimmillaan siitä, kun henkilö kuolee ja hänen omaisuutensa on jaettu, prosessi etenee seuraavasti: kuolinpesän selvitys, perunkirjoitus, kuolinpesän hallinto, perinnönjako ja kuolinpesän lakkaaminen. Käytännössä kuitenkin kuolinpesien erityispiirteet, omaisuuden laatu ja arvo, kuolinpesän osakkaiden erityispiirteet, muun muassa testamentin saajat, osakkaiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja toiveet, päämiehen asema kuolinpesässä sekä edunvalvojan kyky edustaa

päämiestään asiassa, vaikuttavat kaikki siihen, kuinka sujuvasti perintö saadaan jaettua. Edunvalvojan on ajettava päämiehen etua, vaikka se saattaisi aiheuttaa toiselle kuolinpesän osakkaalle haasteita. Lisäksi edunvalvojan on holhoustoimilain (442/1999) mukaisesti kuultava päämiestään, myös jäämistöoikeudellisissa kysymyksissä, jos päämies ymmärtää asioiden merkityksen ja tällöin edunvalvoja voi käyttää päämiehensä kanssa yhdessä rinnakkaista puhevaltaa. (L 01.04.1999/442; Välimäki 2013, 85.)

Opinnäytetyössä ei käsitelty perintöverotuksellisia seuraamuksia, lupahakemusprosesseja, päämiehen kuulemista, eikä myöskään edunvalvojan vahingonkorvausvastuuta, jos hän laiminlyö tehtävänsä ja päämiehelle aiheutuu vahinkoa. Holhoustoimilaissa (442/1999) 37 § on myös erikseen määritelty edunvalvojan huolellisuusvelvoite, jolla edellytetään päämiehen asioita hoidettaessa edunvalvojalta tunnollisuutta ja huolellisuutta, jotta päämiehen edut toteutuisivat. Myöskään edunvalvojan huolellisuusveloitteeseen ei tässä työssä varsinaisesti paneuduttu, mutta edunvalvojan huolellisuusvelvoite tulee kuitenkin esiin tämän opinnäytetyön jäämistöoikeudellisia kysymyksiä käsiteltäessä.

11.2 Työn hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää edunvalvojan niin edunvalvontavaltuutetun kuin yleisen edunvalvojan roolissa olevan henkilön työkaluna päämiehen kuolinpesäosakkuuden tuomien kysymysten apuvälineenä sekä yleisten edunvalvojen koulutus- ja perehdytysmateriaalina.

Opinnäytetyössä käsiteltävä aihe on hyvin monitasoinen ja haastava. Tämä opinnäytetyö keskittyi yleislinjaukseen edunvalvojan päämiehen ollessa kuolinpesän osakkaana. Jatkotutkimusaiheita, jotka tukisivat edelleen aihealuetta ja toisivat lisäarvoa tutkimukselle, olisivat edunvalvojan velvollisuus kuulla päämiestään jäämistöasioissa, edunvalvojan vahingonkorvausvelvollisuus jäämistöasioissa, jäämistöoikeudelliset verotusseinikat edunvalvojan näkökulmasta ja jäämistöoikeudelliset lupahakemusprosessit holhoustoimessa.

LÄHTEET

Aarnio, A., & Kangas, U. 2010. Perhevarallisuus-oikeus. Helsinki. Talentum Media Oy.

Aarnio, A., & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistö-oikeus II. Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki. Talentum Media Oy.

Aarnio, A., & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistö-oikeus I. Perintö-oikeus. 6. uudistettu painos. Helsinki. Talentum Media Oy.

Antila, T. 2007. Edunvalvontavaltuutus. Helsinki. WSOYpro.

Asetus 13.12.2007/1257. Valtioneuvoston asetus valtion perintönä saaman omaisuuden luovuttamisesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 02.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071257>

Asetus 04.07.2016/608. Oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 05.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160608>

Avioehtosopimus. Maistraatti. Viitattu 10.02.2019. <https://www.maistraatti.fi/avioehtosopimus>

Edunvalvojan henkilö ja tehtävät. Maistraatti. Viitattu 30.03.2019. <https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvojan-henkilo-ja-tehtavat/>

Edunvalvonnan käsikirja. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suositukset. Selvityksiä ja ohjeita 32/2016. Helsinki. Oikeusministeriö.

HE 146/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi. Esitys eduskunnan valtiopäiväasiat ja -asiakirjat sivuilla. Viitattu 27.01.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_146+1998.pdf

HE 52/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. Esitys säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 14.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060052.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki. Tammi.

Holhoustoimi. Maistraatti. Viitattu 19.10.2018. <https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/>

Kangas, U. 2013. Osituksen ja perinnönjaon perääntyminen muusta syystä kuin perittävän tai pesän velkojen maksamista varten, 291–311. Defensor Legis nro 03/2013. Suomen asianajajaliiton aikakausjulkaisu. Edita Publishing Oy.

Koskinen, M. 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki. Edita Publishing Oy.

L 01.01.1734/4. Oikeudenkäymiskaari. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 02.02.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004#L8P4>

L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 17.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

L 13.06.1929/228. Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.10.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290228>

L 13.06.1929/234. Avioliittolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 01.12.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

L 05.02.1965/40. Perintökaari. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 04.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040>

L 05.02.1965/41. Laki perintökaaren voimaanpanosta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 02.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650041>

L 08.04.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 09.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

L 14.12.1990/1113. Uhkasakkolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 25.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901113>

L 11.03.1994/201. Kotikuntalaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 19.01.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>

L 12.04.1995/540. Maakaari. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 17.02.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950540>

L 26.07.1996/586. Hallintolainkäyttölaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 02.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960586>

L 01.04.1999/442. Laki holhoustoimesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 05.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

L 06.06.2003/434. Hallintolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 19.01.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

L 04.03.2005/127. Laki kuolleeksi julistamisesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 19.01.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050127>

L 25.05.2007/648. Laki edunvalvontavaltuutuksesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 05.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070648>

L 15.06.2007/705. Ulosottokaari. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 01.03.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705>

L 21.08.2009/661. Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 19.01.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090661>

L 14.01.2011/26. Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.02.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110026>

L 17.06.2016/477. Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 05.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160477>

Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2013. Ikääntymisen ennakointi - Vanhuuteen varautumisen keinot. Helsinki. Talentum Media Oy.

Norri, M. 2007. Perintö ja testamentti - käytännön käsikirja. 5. uudistettu painos. Helsinki. Talentum Media Oy.

Oikeusministeriö. Perintöoikeus. Julkaistu 01.03.2017. Viitattu 10.02.2019. <https://oikeus.fi/fi/index/tietoaarjenongelmiin/avioliittojaavoliitto/perintooikeus.html>

Tuunainen, P. 2015. Perintö, testamentti ja velka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan yliopistollinen väitöskirja. Helsinki. Talentum Media Oy.

Verohallinto. Lisäaikaa perunkirjoituksen toimittamiseen tai perukirjan antamiseen. Viitattu 19.01.2019. https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/yhteystiedot-ja-asiointi/lomakkeet/kuvaus/lisaaikaa_perunkirjoituksen_toimittamis/

Verohallinto. Omaisen kuolema. Viitattu 19.10.2018. https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/perinto/omaisen_kuolema/

Välimäki, P. 2003. Holhustoimen pääpiirteet. 2. painos. Helsinki. Wsoy Lakitieto.

Välimäki, P. 2013. Edunvalvontaoikeus. 1. painos. Helsinki. Sanoma Pro Oy.